

90-3
L1413

Harijs Bogomolovs

Mani

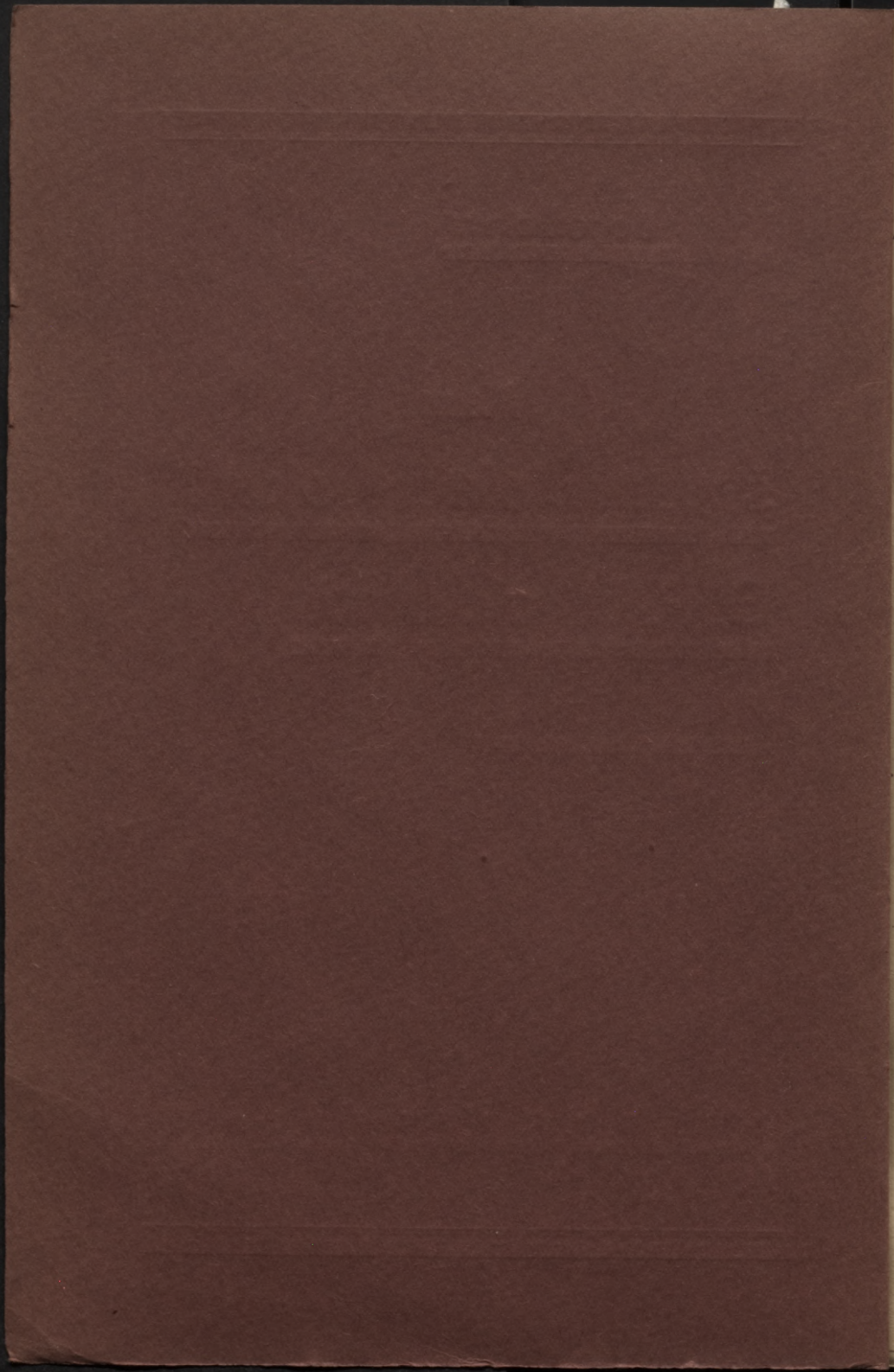
šausmu piedzīvojumi

G. P. U. cietumos

Pad. Krievijā

A U T O R A I Z D E V U M S

1 9 3 3

20-3
L 1413 /

L
9

Harijs Bogomolovs

202942

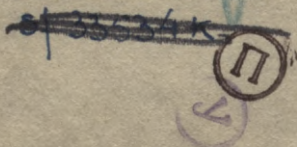
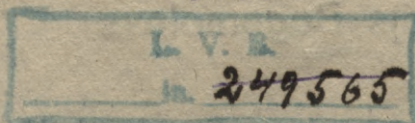
**Mani šausmu piedzīvojumi G. P. U.
cietumos Pad. Krievijā**

A u t o r a i z d e v u m ā

1 9 3 3

0306124727

R. Eks, J. Kronis un b-dri,
Jelgavā, Čakstes bulvārī 10.

Komunistu partijas uzdevumā pār Latvijas-Padomju Krievijas robežu.

Es kā Latvijas komunistu partijas biedrs pazīstu partijas darbību, nesēn izbraidīju Padomju Krieviju un no turienes pēc daudziem raibiem piedzīvojumiem atgriezos Latvijā, pastāstīšu par šo divaino, šausmu pilno ceļojumu.

Pēc visa redzētā padomju Krievijā es pilnīgi atsakos no savas nelegālās, pretvalstiskās darbības un rūgti nožēloju aizraušanos no komunistu idejām.

1932. gada augustā saņēmu no komunistu partijas aģenta Aleksandra Laursona rīkojumu doties uz Maskavu, lai tur iestātos spiegošanas un politakadēmijas kursos. Laursons bija latsekcijas un kominterna uzticības vīrs Latvijā, Igaunijā un Lietuvā un bieži apbraukāja šīs valstis, novedot tur naudu savervētiem spiegiem un dodot rīkojumus atbildīgiem komunistu darbiniekiem. Ceļa naudai Laursons man iedeva 115 latus. No sākuma man bija uzdots braukt uz Klaipēdu, no kurienes padomju Krievijas kuģis mani aizvestu uz Ļeņingradu. No šī maršruta es atteicos, jo nebiju vēl nokārtojis savas ģimenes lietas.

Teicu Laursonam, ka man izdevīgāk robežu pāriet tieši, jo man labi pazīstama robeža, kas man ļoti atvieglos robežas pāreju. Laursons, sīki izprašājis par šo robežapgabalu un lietu pārdomājis, piekrita manam planam. Ar vilcienu aizbraucu līdz Kārsavai, bet tā kā man pazīstamā robeža bija stingri apsargāta, kamdēļ braucu uz Jaunlatgales apgabalu, kur robežu pārgāju. Šo robežas pārejas vietu sameklēju 8. augustā,

robežas pāreja izdevās teicami. Bija tumsa, ap p. 10 vakarā, viņpus robežai Krievijas pusē ieraudzīju kādu uguntiņu, nodomāju, ka tur atrodās krievu robežsargu postenis.

Nelielo robežupīti viegli pārbrīdu. Ūdens sniedzās tikai līdz pusstilbiem. Robežas tuvumā nesatiku neviena cilvēka. Iegāju tuvējās sādžās, bet tās bija — pilnīgi tukšas: iedzīvotāji aizdzīti uz kolhoziem. Pagalmi un sādžas ceļi aizauguši ar zāli. Kādā zemnieku „chatā“, kur iegāju, mani sabiedēja žurkas.

Uguntiņas, kur vajadzēja atrasties krievu robežsargiem, bija izdzisušas. Pa pilnīgu tumsu maldījos stundas trīs. Saucu, svilpu, bet neviens neatsaucās. Tad kādā sādžā, kilometrus 4 no robežas, izdzirdu gaili dziedam. Arī šī sādža bija pamesta un tikai vienā mājā vēl mitinājās vientuļa sieviete. Tā parādīja ceļu uz kolchozu. Arī tur ilgi dauzījos un tikai uz rīta pusi, kad sāka gaisma aust, izdevās satikt „starostu“. Tas mani uzņēma laipni, izguldīja un solījās vēlāk nogādāt robežsargu posteni.

„Starosta“ man deva sīkus paskaidrojumus par kolchoza panākumiem, nošautiem buržuiem, ēdināšanu u. c. Kolchoza ēdamzālē, kuņā novietots es biju, valdīja ārkārtīga netīrība: galdi, grīdas un soli bija apauguši netīrumu kārtu. Mušas, kuņu šeit bija pārpilnība, džinkstēdamas pinās „starostam“ bārdā. „Starosta“ pamācīja mani, lai arī mēs Latvijā pēc viņu metodēm turpinot cīņu pret „balto teroru“.

„Starosta“ teica, ka viņš ikgadus Maskavā un Ļeņingrādā oktobra revolūcijas svētkos satiekoties ar Latvijas komunistu partijas pārstāvjiem ciemiņiem.

No rīta ieradās izsauktis robežsargs, kas aizveda uz „zastavu“. Tur pateicu, ka man steicīgi vajaga

satikt nodaļas priekšnieku, kā to Laursons bija norādījis. Šeit man pasniedza brokastis un pēc tam nosūtīja uz komendantūru — 7 kilometru attālumā no „zastavas“. Komendants izrādījās latvietis un sāka ar mani tūliņ runāt latviski. Tam izstāstīju, ka esmu komandēts Latvijas komunistu partijas uzdevumā.

„Tas labi. Tūliņ nogādāšu jūs uz Ostrovu nodaļas priekšnieka Ševeiko rīcībā“, teica komendants. Sazvanījies pa telefonu ar Ostrovu, mani nosūtīja ar pavadoni uz turieni. Tur man pateica, ka jābrauc tālāk uz Opočku, jo tur pēc Laursona norādījumiem vajadzēja satikt krievu ārējās izlūkošanas priekšnieka palīgu. Bet tā kā vienu dienu nokavēju, priekšnieka palīgs jau bija aizbraucis. Prombraucot Laursons paņēma no manis četras ģimenes. Viena no tām jau bija Opočkā priekšā. Komendants, salīdzinājis to ar manu izskatu, likās ļoti priecīgs. Tūliņ kautkur piezvanīja pa telefonu un nosūtīja atpakaļ uz Ostrovu. Tur mani nopratināja un noskaidroja, kādēļ nokavējies.

Teicu, ka tas tamdēļ, ka man neizdevās robežu pāriet norādītā vietā.

To tūliņ uzdeva pārbaudīt spiegam Grigorijam Haidovam, kas vairākas reizes bijis Latvijā un pazīst mūsu robežapsardzības apstākļus. Man, laikam, neticēja, jo deva kādu pavadoni un caur Pleskavu nosūtīja uz Maskavu.

Tur tieši no stacijas devamies uz Lubjanku 24, kur atrodas GPU. Arī tur, laikam, bija ziņas par mani priekšā, jo atkal uzdeva pārbaudīt, kādēļ esmu par vienu dienu nokavējies. Tad paziņoja, ka esmu ieskaitīts MVO PP OGPU (Maskavas karaapgabala pilnvarotās pārstāvniecības valsts apvienotās politiskās pārvaldes) rīcībā un novietoja kopdzīves mitekli. Tur

paliku trīs dienas. Tai laikā noskaidrojās, ka manas nokavēšanās iemesls pareizs un man dāvāja pilnīgu uzticību. Sāka sīki izprašāt: par komunistu darbību Latvijā, saeimas zemnieku un strādnieku frakciju, par streikiem, apcietināšanām, noskaņojumu aizsargos un armijā. Prasīja arī, kas notiktu, ja Latvijā būtu sacelšanās. Kas uzvarētu? Uz šiem jautājumiem neko noteiktu nezināju atbildēt. — Kāds iespāids esot sociāldemokrātiem uz masām? Par pilsonisko partiju iespāidu viņi jau zinot. Izprašājuši mani, jau vienu pašu nosūtīja uz Ļeņingrādu. Iedeva arī brīvbiļeti un apliecību. Tās bija uz Bogomolova vārdu — šādā vārdā biju „nokristīts“.

Ļeņingrādā ierādos GPU komisāra (agrākās Gorochovajas) ielā 2. Arī šeit mani nopratināja un novietoja kopdzīvē. Otrā dienā izdeva apliecību, kas deva iespēju apmeklēt spiegošanas un aģitācijas kursu Smoļņas institūtā. Šī apliecība patiesībā bija tikai balts bieza papīra gabals ar numuru, zīmogu un komisāra parakstu.

Kursi jau bija sākušies, jo aizkavējos 5 dienas. Kursus vadīja tikai viens pats cilvēks — prof. Herberts Mirbachs, kurš pats sevi dēvēja par „sarkano profesoru“. Kursā bijām tikai divi klausītāji — es un kāds Vitoliņš no Jēkabpils, kuŗa pieņemtais vārds bija „Liliputs“. Vēlāk dabūjām zināt, ka ir vēl kursanti no citām valstīm: no Somijas 4, no Igaunijas 1, no Polijas 6.

Mēs ar Vitoliņu kļuvām citīgi kursu apmeklētāji. Sarkanais profesors Mirbachs mums mācīja visu, kas jāzin spiegam un aģitātoram. Katru dienu stundas divas vai pusotras viņš mums lasīja lekcijas. Pēc tam stundas trīs mums abiem bij jāstrādā patstāvīgi: jāpa-

pildina dzirdētā lekcija ar savām domām, jāraksta referāti. Šos referātus padomju nedēļas — piecdienas beigās profesors skatīja cauri.

Bija plaši jāiepazīstās ar starptautisko politisko stāvokli, bet īpaša vērība jāpiepieņem Baltijas valstīm — mūsu nākošam darba laukam.

Galvenais kursu uzdevums tomēr bija — iemācīt mums spiegošanas mākslu.

„Vispirms jums jā mācās pazīt cilvēki un viņu raksturs,“ stāstīja profesors. „Vispirmā kārtā — jāatrod viņu vājības. Bez vājībām nav neviens cilvēks: vienu var nopirkt ar naudu, bet cits naudai uzspļaus. Tādam jā mēģina piekļūt ar alkoholu. Bet kuņģi neinteresē ne nauda, ne alkohols, to jūs droši iekārdināsat ar sievieti. — Kad cilvēks padevies kārdināšanai, tad viņš ir jūsu rokās un jūs no viņa dabūsat zināt visu to, ko jums vajag zināt.“

Tā bija praktiskā psiholoģija, kuņas vienīgais mērķis — dabūt cilvēku savos nagos, izmantojot viņa rakstura vājās īpašības.

Siki jo siki profesors mācīja, kā iedraudzēties ar kaņavīriem, kā ievākt ziņas par kaņaspēka daļām, apbruņojumu, noliktavām, noliktavu saturu.

„Ar kaņavīriem jūs visdrīzāk iedraudzēsaties, ja kopā ar viņiem iedzērsat. Dzērumā mēles raisās viegli, katrs tad plāpā to, kas uz sirds. Bet neaizmirstat, ka jums jābūt uzmanīgiem, katra pārāk liela labvēlība var modināt aizdomas.“

Septiņās piecdienās, tas ir 35 dienās, izpē mām cauri visu spiegošanas kursu. Bijām sastādījuši daudzus planus, kā izspiegot Latvijas kaņaspēka daļas, garnizonus, noliktavas. Svarīgāko uzdevumu atrisinājumus skatīja cauri nevien profesors Mirbachs, bet ve-

sela komisija, kuņā iegāja ārējās izlūkošanas nodaļas darbinieki. Tie lika mūsu darbiem atzīmes gluži kā skolā: no 1 līdz 5. Dažreiz mūsu produktus atdeva atpakaļ. Tie bija jāpārstrādā, kamēr tos atzina par labiem. Katra spiegošanas uzdevuma veikšanai bija jā sastāda arī budžets. Bija jāparedz nevien izdevumi spiega dzīvei, bet arī atlīdzība savervētiem palīgiem, amatpersonu piekukuļošanai, uzdzīvei, kaņavīru piedzirdīšanai.

Aģitācijas mākslā mums bija jāpiesavinās daudzi lozungi. Jā raksta uzsaukumu paraugi, jā mācas organizēt sapulces, mītiņi, masu sacelšanās.

Kā kursu beigšanas diplomdarbs mums bija jāizstrādā apvērsuma plāns Latvijā. Prof. Mirbachs iepriekšu nolasi ja mums kādu apvērsuma plānu, kas bija sastādīts 1922. gadā, bet pār labots 1928., 1930., un 1931. gadā. Šis bija šēmatisks plāns vispārīgi kādai mazākai valstij; to bija izstrādājuši kaņa komisāriāta speciālisti.

Pirmā punktā bija paredzēta robežas pāriešana. To izdarītu dažas personas, kuņas kominterns būtu apgādājis ar ieročiem un sprāgstvielām tiltu uzspridzināšanai. Kominterns arī dotu vajadzīgās naudas sumas.

Otrais punkts: Jāvērvē šīs ūzemes iekšienē 120 uzticāmi, pārbaudīti cilvēki. Tie jāapgādā ar kaņa formas apģērbiem. 120 cilvēki sadalāmi 10 kaujas vienībās.

Trešais punkts: Jāsavērvē pieci uzticāmi cilvēki tiltu spirdzināšanai.

Ceturtais punkts: Pirmā kaujas vienība ieņem pastu un telegrāfu, otrā — parlamentu, trešā — galveno dzelzeļa staciju, cetur tā — elektrisko staciju, piektā — kaņa ministriju, sestā — iekšlietministriju, septītā — aerodromu, astotā — galveno valsts banku,

devitā — autotanku divīziju, desmitā — kopā ar savervētiem kareivjiem atbrīvo no centrālcietuma politiskos ieslodzītos, pēc tam ieņem arsenālu, apbruņo atbrīvotos, bezdarbniekus un citus sacelšanās piekritējus. Galvenais desmitās grupās uzdevums: ieņemt svarīgāko valstsdarbinieku dzīvokļus, nogalināt šos valstsvīrus.

Šajā pašā laikā nozīmētie spridzinātāji uzspridzina galvenos dzelzceļu un šoseju tiltus. Pie šiem tiltiem nostājas šsavervētie savvērnieki un aizkavē kaņaspēka daļu virzīšanos uz galvaspilsētu. Aeroplāni izlido pa visu valsti un izmētā proklamācijas, aicinot iedzīvotājus pieslēties savvērniekiem.

Pēc šī parauga man ar Vitoliņa bija jāizstrādā apvērsuma plāns Latvijā. Šim darbam mums deva 2 nedēļas laika. Pieturējamies pie parauga, bet savā plānā paredzējam jau noteiktas vietas un personas.

Es par savu apvērsuma plānu dabūju augstāko atzīmi — 5. Vitoliņa plānu atzina par vājāku, viņš dabūja četri ar krustu.

Nu kursi bija nobeigti, līdz ar to es biju uzticams un par spējīgu atzīts kominternā darbinieks.

Kādu dienu GPU ārējās izlūkošanas nodaļa paziņoja, ka man jāsatavojas braucienam uz Latviju. Uzdevums: izspiegot Rīgas, Liepājas un Jelgavas garnizonu.

„Biedri Bogomolov, izstrādājat sīku uzdevuma planu un visdrīzākā laikā nododat to pārbaudei,” man teica.

Ķēros pie darba. Vispirms bija jāizstrādā plāns, kā nokļūt Latvijā. Izraudzījos to pašu ceļu, pa kādu pārnācu uz padomju Krieviju: zināmā vietā, man pazīstamais Krievijas spiegs Grigorijs Haidovs, mani pārvedīs pār robežu.

Bija jāuzraksta vēstule kādam Latvijas strādnieku frakcijas deputātam, kad mani lai sagaida Latvijas pusē. Šo vēstuli rakstīju kādas Annas vārdā: „Dzīvoju ļoti labi. Nopirku jaunas mēbeles. 19. oktobri būšu teātri līdz p. 11, tad iešu mājā. Sagaidi. — Tava Anna.“

Tas nozīmēja, ka 11 būšu uz robežas.

Par šo vēstuli no pārbaudes komisijas dabūju krietnu brāzienu.

„Ar tādu vēstuli tu vari iegāzt nevien sevi, bet arī deputātu! Par deputātu mums nebūtu liela bēda, tu taču eji ar mūsu instrukcijām un naudu.“

Vēstule bija jāraksta plašāk: jānodod visiem sveicieni, jāapjautājas par veselību, plaši jāpastāsta par to, cik man labi klājās un tikai gažāmejot neuzkritoši jāpiebilst, ka būšu teātri un atgriezīšos ap pulkstens 11.

Bija jānodod pārbaudes komisijai arī silks robežas pārejas vietas plāns. Man iedeva pierobežas apgabala kaņakarti, pēc tās plānu arī uzzīmēju.

„Cik naudas jums vajadzīgs šī uzdevuma veikšanai?“ jautāja komisijas loceklis.

„4000 latu.“

Nu komisija sāka iztīrīt katru izdevuma posteni, kādi bija uzdoti manā projektā.

„Kādēļ jums uzturēšanās Rīgā paredzēta 5 lati dienā? Vai jūs nezinat, cik lēta dzīve Latvijā? Aita tur maksā 3 lati gabalā. Jūs gribat dienā gandrīz divas aitas apēst!“ Kā pierādījumu nolika man priekšā „Jaunākās Ziņas“ numuru, kur bija uzdotas lopu cenas.

„Bet man Rīgā jāņem dzīvoklis, jāuztura ģimene,“ iebildu. Beidzot komisija arī piekrita, ka 5 lati dienā nav par daudz. Citus izdevumu posteņus tomēr sama-

zināja un kopsumā 4000 latu vietā man apstiprināja 3600 latus.

Pārbaudīja nevien paredzētos izdevumus, bet arī gandrīz vaj katru soli: kad būšu Rīgā, kad Jelgavā, kad Liepajā, kur iešu, ar ko runāšu, kā iepazišos ar vajadzīgām personām.

Iepazīšanās veidu es gandrīz visūr biju uzrādījis — iedzeršanu. Ar to komisija nebija apmierināta.

„Ko jūs īsti domājat! Itkā Latvijā par glāzi alus var nopirkt kuņu katru cilvēku!“

Bija jāizgudro citi iepazīšanās veidi: vilcienā, izrikojumos, caur paziņām.

„Kad būsāt atpakaļ?“

„Pēc 3 nedēļām.“

„Tik īsā laikā jūs nekā neizdarīsāt. Mēs jau esam mēģinājuši un zinām. Nauda jums paliks pāri, bet laika pietrūks. Sadalāt savu darbu uz piecām nedēļām.“

Ņēmu savu plānu un pārstrādāju par jaunu; sevišķi tomēr ar to nesteidzos. Gribēju iepazīties ar Ļeņingradas dzīvi. Naudas netrūka. Katrs kursānts dabuja 250 rubļus mēnesī, no tiem 55 rubļus apmaiņai pret GPU bonām.

Šīs bonas bija zelta vērtībā. Ar tām varēja iepirkties speciālos GPU veikalos, kur bez rindas un par lētām cenām dabuja visu, ko vien vēlies. Arī strādnieki uz savām kartiņām dabuja maizi un citus produktus par lētām cenām, bet tiem bija veselām dienām jāstāv rindās, kamēr kautko dabuja.

Šīs naudas man pietika, lai varētu kādreiz iegriesties arī restorānā. Tādēļ bieži ēdu pusdienas nevis strādnieku lielajās virtuvēs, kur izsniedza dienā līdz 50.000 pusdienu, bet iegriezies restorānā „Severnaja Gostinnica“, blakus Oktobra, agrākai Nikolaja, piestātnei.

Strādnieku virtuvēs bieži bija ilgi jāgaida, pasniedza netīros traukus, trūka nažu un dakšiņu.

Restoranā iepazinos ar dažiem tehniskās mācības iestādes studentiem, starp tiem arī ar kādu Vasiļjevu. Reiz sēdēju pie galdiņa kopā ar viņu un vēl kādiem diviem studentiem. Paēdām kotletes, kas garšoja tīri labi, iemetām arī pa šņabam. Porcijas tomēr bija tik mazas, ka nodomājām pasūtīt vēl. Vasiļjevs, būdams iemētis, pa jokam saka:

„Ko mēs te ēdīsim tādas kolchoza kotletes! Vaj nevar dabūt kaut ko labāku?“ Tikko viņš to bija pateicis, no blakus galdiņa pieceļās kāds jauneklis un steidzīgi pienāk mums klāt.

„Es esmu GPU aģents — es jūs arestēju. Nākat līdz.“

Vasiļjevs mēģināja protestēt, tad atvainojās, ka teicis pa jokam — viss veltīgi. Kam GPU aģents pieķeries, tas vairs vaļā netiks.

Vasiļjevu aizveda. Mēs palikām kā ar ūdeni apļieti. Domājām tomēr, ka viņš drīz atgriezīsies, ja ne to dienu, tad vēlāk. Pēc pāris nedēļām dabujām zināt, ka Vasiļjevs notiesāts uz 10 gadiem Solovkos. „Kolchoza kotlete“ viņu iegāza.

Kopdzīvē iepazinos ar kādu GPU tiesnesi — Veru. Tā bija īsts velns brunčos. Dažreiz mēs jau bijām likušie pie miera, kad atsprāgst vaļā durvis un iekšā ienāk Vera.

„Nu, puīši, ceļaties, iesim uzdzīvot! Bogomolov, velc bikses kājās!“

„Negribas iet, piekūsis,“ mēģināju atrunāties.

„Piekūsis! Un tas vēl saucas par latvieti. Bāba tu esi, ne latvietis. Es pazīstu latviešu strēlniekus — zelta puīši ... Celies, neņaudi!“

Nekas nelīdzēja. Vajadzēja celties un iet Verai līdz uz alus bodi, kādas Ļeņingrādā tagad sastopamas vai uz katra stūra. Tur Vera tūlī nodibināja draudzību ar katru, kas gadījās tuvumā. — Pareizāk sakot, viņa pazina vaj visus alus bodes apmeklētājus.

„Apdzert“ Veru bija grūti. Viņa meta vienu šņabi pēc otra, uzdzēra virsū alu. Acis sāka zvērot, pār lūpām vēlās trisstāvu krievu lamu vārdi, bet ka Vera būtu gāzusies no kājām, ko neviens nebija redzējis. Kad dzert apnika vai arī pietrūka naudas, viņa izraudzīja sev kavalieri un aizveda līdz uz mājām. Ja kāds mēģināja atteikties, tad Vera ne visai divdomīgi sāka rīkoties ar revolveri, ko tā vienmēr nēsāja pie sāniem. Izraudzītam upurim atlika padoties — Vera šādās reizēs jokus neprata.

Gāju Verai līdz uz sapulci, kur uzstājās vairāki atbildīgi komunisti Veras draugi Titovs un citi.

Ļoti dzīvi Titovs pārrunāja ar uzticamākiem partijas darbiniekiem starptautisko stāvokli un komunisma nākotnes izredzes, it sevišķi Vācijā.

Titovs bija pārliecināts, ka Pad. Krievijas stāvoklis pašlaik esot stiprs. Padomju Krievijai esot veikli diplomāti, kuŗi pratišot arī turpmāk novērst visas briesmas, kas varētu draudēt Pad. Krievijai. Pad. Krievija jau esot diezgan spēcīga atsist katru uzbrukumu, bet patī uzbrukt tomēr tā vēl nevarot. Tamdēļ Pad. Krievija vedot pašlaik miera politiku.

Visbīstamākā lieta priekš Pad. Krievijas esot dažādu bloku nodibināšanās, kas būtu vērsti pret Pad. Krieviju. Sevišķi jāargājoties, lai nenodibinātos Anglijas, Vācijas, Francijas un Polijas bloks. Šādam blokam katrā ziņā simpatizētu arī Sav. valstis, Japāna, Skandināvijas, Balkānu, Donavas un Baltijas valstis.

Pret šādu bloku Pad. Krievija būtu bezspēcīga, bet, pēc ziņām un materiāliem, kas atrodoties kominterna rīcībā, šāda bloka nodibināšanās tomēr esot ļoti iespējama. Tamdēļ Pad. Krievijas diplomātijas galvenais uzdevums esot izjaukt šā bloka nodibināšanos, lai tas maksātu ko maksādams. Pad. Krievija nežēlošot ne naudas, ne citus upurus, lai tikai to panāktu. Varot cerēt, ka Padomju Krievijas diplomātiem izdošoties izprovocēt starp Eiropas lielvalstīm nesaskaņas, kas aizkavēšot lielā pretpadomju bloka nodibināšanos. Vispār — stāstīja Titovs — visu tālāko notikumu atslēga pašlaik glabājosies Vācijas rokās. Lai novērstu Vācijas saprašanos ar Franciju, Poliju un Angliju, ko pēdējā laikā Eiropas diplomāti gribot panākt, Vācijā jānotiekoties radikālām pārmaiņām. Visvienkāršākais ceļš, kā novērst Vācijas tuvināšanos citām lielvalstīm, esot — pilsoņu karš Vācijā. Tamdēļ kominterna uzdevums esot sagatavot šo pilsoņu karu. Komunistu partija Vācijā esot labi noorganizēta, ar sociāldemokrātiem panākts ciešs kontakts — izprovocēt pilsoņu karu nebūšot sevišķi grūti. Ja izdotos Vācijā nodibināt komunistisku iekārtu, tad Pad. Krievija kopā ar Padomju Vāciju bez lielām grūtībām sadragātu pastāvošo iekārtu arī pārējās Eiropas lielvalstīs, un tad Viseiropas Padomju savienība nebūšot vairs tāļš sapnis, bet tikai dažu mēnešu laika jautājums.

Protams, jāreķinoties tomēr ar to, ka Padomju Vāciju tik viegli nodibināt, varbūt, nebūšot. Pilsoņu kara gadījumā Vācijas iekšējās lietās, droši vien, iejaušoties Francija, Anglija un citas valstis, kas nepieļaušot nodibināties Vācijā komunistiskai iekārtai. Bet arī par to neesot ko skumt. Sabiedroto okupācija, no vienas puses, paasināšot vāciešu attiecības pret sabiedro-

tiem, no otras puses, radišot jaunus izdevīgus apstākļus komunistiskai propagandai, un panākts būšot arī pats galvenais: izjaukts Eiropas lielvalstu bloks ar Vāciju.

Tā 1932. gada vasarā bija raksturojis starptautisko stāvokli un kominterna plānus biedrs Titovs.

Maskavā vienbalsīgi bija izšķirts, izprovocēt vēlākais 1933. gada pavasarī Vācijā pilsoņu kaŗu. Bija panākta saprašanās starp komunistiem un sociāldemokrātiem, bija darīts viss, lai komunistu pusē nostātos arī daļa no reichsvēra un policijas. Pilsoņu kaŗa vadībai Maskavā bija sagatavots vesels aģentu kadrs, sagatavots pēc visjaunākām aģitmetoŗēm.

Kominterns tomēr bija pārrēķinājies. Hitlerieši izrādījās veiklāki un spēcīgāki, Vācijas komunistu un sociāldemokrātu vadoņi turpretīm daudz glēvāki, nekā Maskava bija paredzējusi. Gandrīz bez ciņas Hitlers saņēma varu savās rokās un projektēto komunistu sacelšanos paralizēja.

Maskavā valdīja ārkārtīgs sašutums par vācu komunistu un sociāldemokrātu glēvulību. Bija tik daudz strādāts, izšķiestas pilsoņu kaŗa organizēšanai milzīgas sumas — un viss veltīgi! No dusmām bija jākoŗ vai pirkstos.

Un tomēr — arī Hitlera nākšanu pie varas Maskava prata izmantot savā labā. Izmantojot Hitlēra revanšpolitiku, izmantojot Eiropas valstu uztraukumu par Hitlera agresīviem nodomiem, Pad. Krievijas diplomāti gan ne tādā ceļā, kā viņi bija projektējuši, bet tomēr panāca savu galveno nolūku — attiecību saasināšanu starp Franciju, Angliju un Vāciju.

1932. g. augustā un septembrī piedalījos vairākās GPU un soŗča darbinieku sapulcēs.

Kad klātesošie bija snieguši ziņojumus, par stāvokli Baltijas valstīs, vārdu ņēma Titovs, sniegdams plašu referātu par komunistu partijas dzīvi un uzdevumiem Latvijā.

„Sakarā ar apstākļiem Vācijā,“ teica Titovs, mums jāpastiprina sava aktivitāte Baltijā un it sevišķi Latvijā.

Kominterna un Mopra atbalsts mūsu galvenajam mērķim — padomju iekārtas nodibināšanai Latvijā — turpmāk tiks atbalstīts divkārtos apmēros.“

Uzskaitījis īsumā kominterna atvēlētās sumas, Titovs turpināja: „Redziet, biedri, cik dzīva ir bijusi komunistu darbība Latvijā un citās Baltijas valstīs.“

Titovs nolasīja kādu rakstu, ar Latvijas Komunistu partijas un strādnieku zemnieku frakcijas deputātu parakstiem, kurā viņi apsolās zolidāri cīnīties un būt gatavi izšķirošā trieciena došanai pastāvošai Latvijai iekārtai.

Latsekcijas vārdā uzstājās b. b. Krastiņš, Deičmanis un Priede, sīki iztirzādami jautājumus, par to, kamdēļ neesot iespējams iespaidot Latvijas laikrakstus „Jaunākās Ziņas“ un „Latvi“.

Šie laikraksti esot galvenie komunisma kaprači Latvijā.

„Jaunākās Ziņas“, teica Priede, „kuŗas arvienu spēlējušas un spēlē galveno lomu Latvijas valsts politiski-saimnieciskā dzīvē, ir pratušas iespaidot plašas strādnieku un vispār latvju tautas masas.

„Pateicoties „Jaunāko ziņu“ iespaidam“, turpināja Priede, „Latvijas strādniecība ar vienu vairāk novērtoties no komunisma idejām.“

„Saki, biedri Bogomolov, kamdēļ Latvijā strādniecība neciena citus laikrakstus?“ — Atbildēju ka nezinu, bet domāju, ka „Jaunākās Ziņas“ ievieto slu-

dinājumus par darbu atrašanu, tamdēļ tās arī strādniecība ciena.

„Nē, biedri, Bogomolv, tu neesi uzsvēris pareizo un isto,“ teica Priede.

Pēc Priedes runas pārmaiņus uzstājās b. b. Krastiņš un Deičmanis un rupjiem vārdiem nosoda — nolamā „Jaunāko Ziņu“ rīcību, kuŗas esot izveidojušas Latvijas demokrātisko valsti, un kuŗu dēļ neesot iespējams Latvijas biedriem attīstīties. Deičmanis ar plašu runu vērsās arī pret „Latvja“ izdevējiem, un teica, ka nākšot laiki, tad viņi, komunisti, bargi izrēķināšoties ar „Latvja“ vadību.

Nosodama esot arī laikraksta „Brīvā Zeme“ rīcība, un komunistu partija varot tikai nožēlot, kad Ulmanis Latvijas sākumā izbēdzis atentātam, un ja šis atentāts būtu izdevies, tad varbūt virs Rīgas plivinātos cits karogs, — teica Deičmanis.

Krastiņš savā runā siki attēloja partijas uzdevumus un dzīvi Latvijā.

Savas runas turpinājumā Krastiņš teica ka partija bargi izrēķināšoties ar komunistu pretiniekiem Latvijā, tūliņ pēc viņu ienākšanas Latvijā.

Komunistu pretinieku saraksti, atradās latsekcijas un čekas rīcībā, šos sarakstus ar komunistu pretiniekiem pierakstītiem apvainojumiem bija iesnieguši Latvijas komunisti attiecīgiem partijas vīriem, kuŗi sarakstus savukārt nogādājuši Pad. Krievijas čekistu rokās.

Rīgas nošaujāmo sarakstos figurēja 180 personas, Valmieras 18 personas, [starp tām mācītājs Pavasars, māc. Beldavs, tirgotājs Špielbergs, kīno īpašnieks Puriņš, melderis Puriņš, rūpnieks Marovskis, aptiekas īpašnieks Meijers, cietuma priekšnieks Ansons, un politiskās pārvaldes priekšnieks Ramns un citi.

Redzot šos nošaujamos sarakstus, man nāca prātā komunistu šausmu darbi 1918.—1919. g. g. Biju gan īsts komunists, bet tomēr mani pārņēma šausmas. Kamdēļ jau Ļeningrādā sāku domāt atteikties no komunistu graužošās darbības.

Tika runāts un spriests par aizsargu organizāciju, jo tā esot kā dadzis acīs, un esot tik viengabalaina un komunismam draudošāka organizācija. Ar runām uzstājas arī citi biedri, bet es aizgāju, jo bija jāierodas GPU kursu lietā.

Mēs abi ar Vitoliņu pierakstījamies tā saucāmos „subotņikos” — bezatlīdzības darbos, kas notika ne tikai sestdienās, bet arī citu dienu vakaros. Bija jāķeras pie daždažādākiem darbiem: Smoļņas institūtā sētas tīrīšanas, malkas pievešanas patversmēm un citiem. Visus „subotņiku” dalībniekus godināja: viņu vārdus ziņoja pa radio.

Starp kopdzīves iemītniekiem bija arī vairāki latvieši: Auziņš, Rudzītis un vēl kādi citi. Kādu dienu ieņāk Rudzītis un saka:

„Nu, biedri Bogomolov, jāiet „subotņikā” — jāpārved Cik'a locekļa Kirova mantas un grāmatas no Smoļņas institūta uz viņa dzīvokli.”

Kirovs bija Ļeningrādas apgabala komunistu partijas priekšsēdētājs. Smoļņas institūtā viņam bija kabinets un no turienes uz dzīvokli bija mantas jāpārved.

Es ar prieku gāju uz „subotņiku”, jo bija liela interese redzēt, kā dzīvo komunistu varasvīri. Kabinētā savācām dažādas grāmatas un aktis un automobili novedām Kamenoostrovskas prospektā, kur Kirovs bija apmeties ķeizara Nikolaja 2. mīļākās, baletdejojājas Kšesinskas pili. Tur Kirovs ieņēma visu otro stāvu. Liekas, ka mēbeles šeit būtu palikušas no agrākiem

laikiem : grezni skapji, lieli spoguļi, inkrustacijām izrotāti galdi.

Ejot cauri kādam kabinetam, es ieraudzīju uz galda dažādas aktis. Citi „subotņika“ dalībnieki bija izkliduši pārējās istabās un es aiz gaŗa laika sāku šīs aktis šķirstīt. Izrādījās, ka tās bija kādas slepenas un ļoti svarīgas aktis. Mani pamodās nepārvarama ziņkāriba un es sāku dokumentus lasīt. Uzšķīru komunistu partijas Smoļņas rajona slepenas sapulces protokolu. Tur bija minēts, ka septembrī nošauti 62 cilvēki, sakarā ar 7. augusta likumu. Šis likums paredz nāvessodus par vismazāko pārkāpumu kolchozos, valsts noliktavās un veikalos. Leņģingrādas prokurors pieprasīja Smoļņas rajonam, cik tāļu tas ies, ja katru mēnesi šaus pa 62 cilvēkiem? Prokurors prasīja, lai iesniedz projektu, kā novērst šādas masu nošaušanas.

Šo dokumentu saturs viņu oficiālajā valodā man izlikās tik briesmīgs, ka aizcirtu aktu vākus. Es biju komunist, bet lasot tādas lietas, man šermuļi pārskrēja pār kauliem.

Devos prom. Vakars jau bija vēls un kopā ar citiem biedriem mēs atgriezāmies kopdzīvē. Ap pulksten 11 vakarā kopdzīvē pēkšņi ieradās divi GPU aģenti.

„Biedri Bogomolov!“

„Ja“, es atsaucos.

„Jūs esat arestēti.“

Es ļoti uztraucos, bet viens no aģentiem mani mierināja :

„Nekas sevišķs nav, mums ir tikai aizdomas. Varbūt, ka mēs jūs tūliņ atbrīvosim.“

„Par ko, biedri?“

„To mēs vēlāk noskaidrosim.“

Mani izveda virtuvē un lika mazgāt rokas. Bet tikko es biju rokas iemērcis ūdenī, tās pārklājās sarkanaiem, lipīgiem plankumiem. Es paliku kā sastindzis. Kas tie par plankumiem? Nevarēju saprast, no kurienes tie cēlušies. Jo vairāk šos sarkanos plankumus mazgāju, jo lielāki tie kļuva.

„Tagad viss skaidrs, biedri Bogomolov. Jūs esat arestēti — nākat līdzī.“

Man neļāva rokas pat noslaucīt un veda tūlī uz GPU.

Ļeņingradas GPU līdz pagājušā gada rudenim atradās Komisāru ielā 2. Tad nāca gatavs speciāli šai iestādei uzceltais nams Volodarska prospekta un Špalernajas ielas stūrī. Tur agrāk stāvēja Peterpils apgabaltiesas nams, kas revolūcijas laikā nodega. Jaunam namam 9 stāvi: 7 virs zemes, 2 apakšzemē. Pavisam 1000 istabu, starp tām sarkanais kabinets. Tas viss iztapsēts ar sarkanu zīdu un tajā notur tikai ārkārtīgi svinīgas sēdes. Namā valda ārkārtīga tirība, kādu Padomju Krievijā nekur nevar redzēt. Ieejot šeit, nevar nevar iedomāties, ka tu atrodi Padomju Krievijā. Namā kādi 10 lifti, viss iekārtots pēc vismodernākām tehnikas prasībām.

Blakus namam atrodas Špalernas cietums jeb DPZ Nr. 1 — pirmās šķiras pagaidu ieslodzīšanas nams. No GPU uz cietumu ved apakšzemes eja, pa kuriem sevišķi svarīgos gadījumos no cietuma ved ieslodzītos uz GPU nopratināšanai.

Mani ievada kādā istabā, kur mani jau gaidīja 5 GPU darbinieki.

„No kā jums šie sarkanie plankumi?“

„Nezinu. Tas pirmais tāds gadījums manā dzīvē, ka rokas paliek no ūdens sarkanas.“

„Nu, toties' mēs to labi zinam.“

Tajā vakarā mani daudz neko vairs nepratināja. Divi revolveriem bruņojušies čekisti aizveda mani uz cietumu. Kamerā, kuņā mani ievietoja, bija priekšā jau divi ieslodzītie. Tie saņēma mani ļoti laipni. Viens uzdevās par „Sarkanā ķīmiķa“ direktoru Vasiliju Udalovu, otrs par Baltijas kuģu būvētavas instruktoru Ivanu Kolosovu. Piedāvāja produktus, izprašāja, kādēļ apcietināts. Viņu ārkārtējā laipnība man likās aizdomīga. Vaļširdīgi viņiem visu izstāstīju. Sāku arī domāt, kur varēja celties nodevīgie sarkanie plankumi uz rokām. Varbūt tie cēlās no Kirova slepenajām aktīm, kuņām biju pieskāries.

„Tas viss nieki,“ mierināja mani kameras biedri, „pēc pāris dienām jūs būsāt brīvībā.“

Pagāja tomēr pāris dienas un mani nesauca pat uz nopratināšanu. Totiesu manus kamera biedrus sauca katru nakti. Interesējos, kādēļ tas tā.

„Te visus pa naktīm pratina: vaj dzirdi, kā kameras durvis klauz? Gan tev arī pienāks reize.“

Šī reize tomēr nepienāca tik drīz. Pagāja diena pēc dienas, bet par mani, likās, visi bija aizmirsuši. Kamera bija maza, ierīkota vienam cietumniekam. Mēs mitinājāmies trijatā, bet citās šādās pašās kamerās bija novietoti pat pa 12 cilvēkiem.

Man bija jāguļ uz dēļa lāviņas, bez kāda guļamaisa. Pa naktīm ēda blaktis, blusas, utis. Logi izdauzīti, aizbāzti papīriem. Kaktā nejauki smirdēja „parāša“. Pamazām garastāvoklis kļuva tik bēdīgs, ka sāku pat domāt par pašnāvību.

Cietuma pagalmā bija kōkā ierīkots radio skaļrunis. No tā atskanēja mūzika, dažādas lekcijas, ziņojumi par kolhoziem.

Kameras biedri mani iepazīstināja ar cietuma dzīvi, parašām. Stāstīja, ka cietumā esot 1000 kameru, kurās ieslodzīti ap 20.000 cilvēku.

Katrs cietumnieks no rīta dabūja mārciņu rupjmaizes un vārītu ūdeni. Pusdienā deva supu, kas nebija vairak nekas, kā novārīts ūdens ar pāris zirņiem vai izšķīdušu kartupeli. Vakarā — divas karotes biežputras, kas drīzāk līdzinājās zupai, jo to lēja ar krūzīti.

Astotā dienā mūsu kamerā ieradās divi čekisti. Pēc viņu nozīmēm — divām zvaigznēm uz apkakles, varēja spriest, ka tie ir augstāki ieredņi.

„Atzīsties,“ viens no tiem strupī man noteica. „Tu esi Latvijas spiegs. Ja neatzīsies, mēs tevi ieliksīm tur, no kurienes tu vairs laukā netiksi: neredzēsi ne sievu, ne bērņus, ne dzimteni.“

„Man neka nav ko atzīties. Neka neesmu nodarījis.“

„Nu, mēs tevi tomēr nogādāsim drošākā vietā. Ja tu tik spītīgs, tad samaksāsi par to ar savu galvu.“ Viens no čekistiem uzsita man uz pleca un ironiski pasmaidīja.

Otrā rītā mani pārveda uz Špalernas cietumu, blakus GPU namam. Tur novietoja pagaidu kamerā. Tā drīzāk līdzinājās nelielam skapim, apmēram metru platumā un metru garumā. Mazs soliņš, ja uz tā atsēžas, tad ceļgali metas durvīs. Pagāja stundas trīs. Dzirdu, ka no šādām pašām kamerām, kas bija iebūvētas garā tumšā cietumā, sauca vienu nelaimīgo pēc otra. Beidzot pienāca arī mana kārtā.

Kanclejā sastādīja anketi. Nu es biju GPU gūsteknis, kas mitinājās sestā stāva kamerā.

Par Špalernas cietumu biju jau daudz ko dzirdējis — to uzskatīja par vienu no šausmīgākiem. Ka man

pašam nāksies tajā pavadīt garas dienas un bezmiega naktis, to nevarēju ne iedomāties. Kamēr vēl sēdēju GPU izmeklēšanas cietumā, nezaudēju cerību, ka viss noskaidrosies un es tikšu atkal brīvībā.

Varbūt, ka šādā ceļā grib pārbaudīt, cik es esmu uzticīgs, cik izturīgs? — Tādas domas kādreiz iesāvēs prātā. Bet nevarēja taču būt, ka mani pārbauda tik nežēligiem līdzekļiem.

Akmeņu spros, kur es tagad mitinājos, bija 5 soļus gaŗš, trīs soļus plats. Pie vienas sienas pieskrūvētā dzelzsrāmja gulta, pie otras — mazs galdiņš. Kaktā vaterklozets. Tā jau bija labierīcība, bet totiesu atkrita cita ērtība — es vairs netiku ne soli laukā no savas kameras, jo nelaida arī pastaigāties.

Logam no ārpuses priekšā liela skārda kaste. Gaisma ieplūda tikai pa šauru spraugu pa loga augšgalu.

Es biju tagad pilnīgi viens. Un tomēr nejutos vienatnē, jo katras piecas minūtes pie mazā novērošanas cauruma durvīs parādījās sarga acs. Dažreiz tā kavējās ilgi, pētidama, ko es daru.

„Biedri . . .“ es mēģināju ar to uzsākt sarunu. Bet tad sarga acs tūliņ pazuda.

Pagāja četras dienas un naktis. Neviens vairs nelikās par mani ne zinis, izņemot sargu, kuŗa acs mani novēroja rūpīgi. Ceturtās dienas vakara manās durvīs nožvadzēja atslēga. Tās pavērās un sargkareivis asā, pavēlošā balsī uzsauca:

„Uz nopratināšanu!“

Cietuma apakšējā stāva istabā mani sagaidīja divi GPU ieredņi.

„Kā jūs sauc?“

„Bogomolovs.“

„Tas jūsu īstais vārds?“

„Nē. Mans īstais vārds — Alksnis.“

„Jūs esat latvietis?“ prasīja latviski viens no ierēdņiem.

„Jā, biedri, es esmu latvietis un ciešu nevainīgs. Es jūs lūdzu — palīdzat man,“ teicu arī es latviski.

Otrs no pratinātājiem, pēc izskata žīds, dusmīgi rauca pieri.

„Labākais būtu, ja tu atzītos vaļširdīgi,“ teica latvietis. „Ilgus gadus tu biji mūsu partijas biedrs, tas viss tavu vainu mīkstinās.“

„Man nav ko atzīties.“

„Nemelo! Mēs zinām, ka tevi šurp atsūtījusi Latvijas politiskā pārvalde. Tev ir sakari ar Latvijas sūtniecību Maskavā. Tu saraksties ar sūtniecības sekretāru — mēs visu to zinām. Ja tu atzīsies, tad tevi tiesās atklātā tiesas sēdē. Dabūsi pāries gadus, pēc tam būsi brīvs. Pretējā gadījumā — pie sienas.“

„Vai nu liekat pie sienas vai nē — man nav ko atzīties.“

„Neesi stūrgalvīgs. Še uzpīpo papirosu un runāsim kā biedrs ar biedri.“

„Es nepīpoju.“

„Tu varbūt ēst gribi? To mēs tūlīt nokārtosim.“ Uz zvanu ienāca apkalpotājs. „Atnes porciju pusdienas, biedrs ļoti izsalcis.“

Pēc briža man priekšā stāvēja šķīvis ar „golubciem“ un gabals baltmaizes. Pēc ilgas badošanās tas garšoja lieliski.

„Tu redzi — mums visa ir pietiekoši: i gaļas, i maizes. Par velti latviešu avizes raksta, ka mēs te mirstam badā.“

„Muļķības raksta,“ es piekritu.

Kad biju paēdis, mani ņēma priekšā žīds. Bet

arī viņam atbildēju to pašu: man nav ko atzīties. Pēc divām stundām atlaida. Sargkareivis aizveda mani uz kameru. Durvis aiz manis aizkrita kā zārka vāks.

Nākošā vakarā izsauca atkal. Nu jau mani sagaidīja 4 izmeklēšanas tiesneši — latvietis un trīs krievi, visi jauni cilvēki, gandrīz vai zēni. Atkal tie paši jautājumi, tie paši apvainojumi: spiegs, nodevējs. No sākuma viss gāja mierīgi, bet tad mani pratinātāji likās sadusmojušies.

„Tu esi nodevējs!“ sauca viens nīknā balsi.

„Piecelties!“ kļiedza otrs, kas bija nostājies man aiz muguras.

„Saki, kas tevi sūtīja šurp?“

„Biedri, par velti jūs mani tirdat...“ Es mēģināju runāt, mani pārtrauca jauns uzkliedzis.

„Neuzdrošinies mūs vairs saukt par biedriem. Trešo internāciju tu esi nodevis, nelieti! Ne biedrs tu esi, bet ielas sievietē.“ Čekists, protams, nelietoja šo vārdu, bet daudz treknāku.

„Mēs tevi nošausim kā suni!“

No šī acumirkļa es tiešām jutu, ka vairs neesmu — biedrs. Savā priekšā vairs neredzēju tos, ar kuriem vēl varētu cīnīties vienkop, bet — savus nīknākos ienaidniekus. Spītība sacēlās manī un nevaldamās dusmās es uzkliedzu:

„Jūs jau te nešaujāt, bet sēdināt uz elektriskā krēsla, pēc Amerikas buržuju parauga!“ Vēl spiegošanas kursos iedams, es dabūju no citiem kursistiem dzirdēt, ka Špaļernas cietumā kāds Amerikas inženieris ierīkojis elektrisko nāvessoda krēslu. Mans uzkliedzis, likās, pārsteidza pratinātājus.

„Kas tev to teica?“ jautāja viens no tiem ar lielu ziņkāri.

„Tie, kas zin.“

„Nu, tas piejums Latvijā laikam tā ir. Pie mums pat spiegi mirst cildenā nāvē . . . Še, uzpiņo labāk. Un tūliņ uzkost arī dabūsi.“

Šoreiz man atnesa kūkas. Diez' cik garšīgas tās nebija, bet izsalkumā noēdu gabalus piecus. Pārējās man atļāva paņemt līdz uz kameru.

Bija jau pienācis vakars un es likos gulēt uz skaidu maisa spilvena. Miegš nenāca. No kādas kameras, likās, apakšstāvā, kāds cietumnieks „telegrafēja“ — sazinājās klauvieniem. Es vēl nebiju iemācījies šo cietumnieku telegrafu, bet patika klausīties vienmuļajos klauvienos.

Sargi nedzirdamiem soļiem staigāja pa grīdsegām izklātiem koridoriem un meklēja klauvētājus. No koridora otra gala, kur bija novietoti ieslodzītie, kas cietumā kļuvuši vājprātīgi, reizu reizēm atskanēja mežonīgi kliedzieni. Tie atbalsojās tukšajos koridoros. Elpa aizrāvās tajos klausoties.

„Glā—ā—bjat! Glā—a—bja—at!“

Tad pēkšņi kliedzējs apklusā, itkā tam mute būtu aizbāsta. Iestājās klusums. Bija apklusuši arī klauvētāji.

Pēkšņi manās durvīs atkal noskrapstēja atslēga.

„Uz nopratināšanu!“

Izmeklēšanas tiesnesis omulīgi sēdēja krēslā un pīpoja resnu papirosu.

„Atzīsties?“

„Neatzīstos.“

Šie vieni un tie paši jautājumi no sākuma uztrauca, tad sadusmoja, bet vēlāk kļuva gluži vienaldzīgi. Pēc divu stundu tirdišanas mani atlaida.

Kad tas reiz beigsies? es jautāju pats sev. Bet nezināju, ka tas bija tikai visu šausmu sākums.

Mocošo vientulību kamerā vēl nospiedošāku padarīja tas, ka neka nevarēja redzēt. Par visu, kas notika koridorā un citās kamerās, vajadzēja spriest no skaņām. Visu lielo sešstāvu cietumu sadalīja četros korpusos divi krusteniski koridori. Tie šķēla lielo mūja ēku no zemes līdz pašam jumtam. Katrā stāvā gar kameru durvīm gāja divus soļus plata platforma, iežogota treliņiem un savienota dzelzs trepēm ar citiem stāviem. Augšstāvos virs treliņiem cilvēka augumā stiepās drāšu sieti. Tie, kā vēlāk dabūju zināt, bija ierīkoti tādēļ, lai ieslodzītie nemestos pāri treliņiem. Kritiens no augšējiem stāviem uz asfalta grīdu tos atpestīja no ciešanām.

Katrs troksnis šajā dzelzs un akmens namā atbalsojās dobjī un baigī. Lai neklaudzētu sargu soļi, platformas bija izsegtas grīdsegām.

Dienas pagāja samērā mierīgi. Sargi slēdza te vienas, te otras kameras durvis, izsauca ieslodzītos, noprasīja vārdu, uzvārdu.

„Savāc mantas!“ Tas nozīmēja, ka ieslodzīto vai nu atlaiž brīvībā, vai pārved uz citu cietumu.

Blakus manai kamerai kāds ieslodzītais bija vai nu cietumā ko noziedzies, vai arī no viņa gribēja izspiest atzišanos. Sargi to mocīja ar dīvainu darbu: lika bez apstājas berst kameras asfaltēto grīdu. Tikko bija pasniegts vāritais ūdens brokastīs, atskanēja sarga pavēle:

„Ķeries pie darba!“ Tūlīt atskanēja ritmiskais troksnis, itkā grīdu skrāpētu ar birsti vai nodilušu slotu. Tiklīdz troksnis uz brīdi apklusā, sargs bija klāt un uzsauca:

„Neslinko! Strādā!“

„Skrapst! Skrapst! Skrapst!..“ skanēja no rīta līdz vakaram. Tikai pēc vakariņām nomocītam cietumniekam jāva mieru.

No pulkstens 5 vakarā kameru durvis sāka virināties biežāk.

„Uz nopratināšanu!“ atskanēja te vienā, te otrā koridora galā.

Visbaigākie brīži cietumā iestājās pēc septiņiem vakarā. Noklaudz kameras durvis, korpusa komandants noprasa:

„Kā sauc?“

Ieslodzītais atbild.

„Apģērbties!“ Pēc brīža, kad cietumnieks likās apģērbies, komandants uzsauc: „Kājas aut nav vajadzīgs... Cepure lai paliek!“

Tad pēkšņi koridorā atskan šsusmu kliegziens: „Biedri, mani ved nošaut! Ardievu, biedri!“

„Turi žaunas!“ kliez komandants.

„Biedri, jūs gaida tāds pats liktenis! Biedri...“

Tad kliegziens pēkšņi apraujas, itkā muti aizbāstu. Bet nu kliegzienu atskan no visām kamerām: ieslodzītie hysteriski vaimanā, dobji klauzdienu trokšņi dindina visu cietumu.

Skaļa ūdens šņākšana aizsedz kliegzienu: sargs koridorī atgriezis 2 lielos ūdenskrānus. Tomēr visam tam cauri dzirdu smagus soļus gar manām kameras durvīm. Es sēžu koridora galā, netālu no „melnajām trepēm“, pa kuņģi aizved uz nāvi notiesātos.

Bridi viss aplust. Paiet minūtes piecas, desmit... Tad komandants atgriežas, izsauc jauno notiesāto.

„Es esmu nevainīgs! Ko jūs gribiet darīt ar mani! Palīgā! Palīgā! Skan atkal kliegzienu.“

Nodimā smagie soļi gar manas kameras durvim, tur aizved nelaimīgo, kam vairs nav lemts redzēt sauli uzlecām.

Vai arī mani gaida tāds pats liktenis? Auksti sviedri pārklāj visu ķermeni. Es uzrauju segu uz galvas, aizspiežu ausis. Bet kļūst vēl baigāk, vēl mocošāk. Un es atkal klausos...

Komendants atgriežas no jauna. Atkal nokludz kameras durvis, atkal aizved kādu. Cits neprātīgi kliež, cits iet klusu, itkā būtu jau nomiris.

Es skaitu: desmit... divpadsmit... piecpadsmit. Pulkstens jau ap pusnakti, bet vēl arvien ved un ved.

Tad pēkšņi koridorā atskan mežonīgi sievietes kliežieni.

„Manu bērnu! Manu bērnu!.. Atdodat manu bērnu!..“

„Bēnam nekas nenotiks,“ mierina komendants.

„Kur jūs mani vedat! Man kamerā palika bērns! Ak, Dievs! Ak, Dievs!“

Sievietes kliežieni ir tik drausmīgi, ka drebuļi skrien caur kauliem. Kad vīrietis kliež nāves bailēs, tad tas ir briesmīgi, bet sievietes vaimanas desmitkārt šausalīgākas.

Kliežieniem cauri dzirdamas arī bērna raudas. Cietumā raud bērns... Viņam nevar būt vairāk, kā daži mēneši, tik sāka un nevarīga ir balstiņa.

Bērna raudas saceļ kājās visus ieslodzītos. Tie kliež, trako. Arī es uzlecu no gultas, pieskrienu pie durvim, dauzu tās dūrēm.

„Slepkavas! Slepkavas!“ atskan no koridora kāda vīrieša balss. „Māti nedrīkst šaut! Nedrīkst!“

Nu viss cietums kliež kā satrakota jūra: „Māti nedrīkst šaut!“ Cietumsargu apsaucieni nelīdz, tos ne-

viens vairs neklausās.

Te kā par brīnumu sievietē pēkšņi apklust.

„Ejat, ejat atpakaļ kamerā, neviens jūs neaiztikš,“ saka komendants.

Pamazām nomierinas arī citi ieslodzītie, tos vairs neuztrauc uz nošaušanu vedamo vīriešu saucieni. Tā paiet apmēram stunda. Bet te sievietē atkal sāk vaimanāt.

„Es neatdošu savu bērnu! Neatdošu jums, slepkavām!... Zvēri! Zvēri, ne cilvēki!“

Liekas, cietumsargu šoreiz vairāk un tie rīkojas veiklāk. Kņada ātri tuvojas manām durvīm. Cietumnieku protesti vairs nelīdz.

„Zvēri! Zvēri! Zvēri!“ nemitīgi sauc sievietē.

„Klusāk, klusāk! Aizspiežat viņai rīkli!“ rīko komendants. Sievietē apklust. Gar manas kameras durvīm aizvelk kautko smagu. Nelaimīgā, liekas, ir pakritusi un cietumsargi viņu velk pa zemi.

Tā bija pēdējā, ko to vakaru aizveda. Divdesmitpirmā pēc skaita...

Bērna raudas bija apklusušas.

Otrā rītā komendants ar sargkareivjiem apstaigāja tukšās kameras.

„Pievēcat šīs lietas — tie vairs neatgriezīsies,“ dzirdu, ka saka komendants.

Trešā diena Špaļernas cietumā pagāja mierīgi. Pēc mežonīgās kliegšanas iepriekšējā naktī arī cietumnieku nervi, likās, bija paguruši. Piecos sāka izsaukt uz nopratināšanu. Laikam vakars bija izdevīgāks ieslodzīto tirdīšanai.

„Apģērbties uz nopratināšanu!“

Steidzīgi apģērbos un devos līdzī. Apakšā koridorā pulkstens rādīja 11. Šoreiz mani sagaidīja seši

izmeklēšanas tiesneši. Atkal tie paši apvainojumi, tie paši jautājumi:

„Tu esi Latvijas spiegs! Atzisties! Kas tevi sūtīja šurp? Cik tu par to saņēmi?”

Jautājumi bira no visām pusēm, jo nopratinātāji bija sasēduši man visapkārt: citi pretīm, citi sānos, citi aiz muguras. Tiklīdz esmu sācis uz vienu jautājumu atbildēt, jau atskan otrs.

Domāju, ka arī šoreiz tirdīšana beigsies pēc divām, trim stundām, kā tas bija iepriekšējās reizēs. Bet pagāja trīs stundas, četras, piecas. Uz rīta pusi divi no pratinātājiem aizgāja, bet pārējie četri turpināja savu darbu.

Ausa jau rīts. Nogurums un miegs mājās virsū, bet mocītāji man miera nedeva. Visu, ko saku, pie raksta jauns puika. Beidzot tas, laikam arī pats noguris, met mieru.

„Pietiks šoreiz. Lai paraksta protokolu.”

„Bet es gribu zināt, kas tur uzrakstīts. Lūdzu izlasīt.”

„Skat, kādas buržujskas prasības!”

„Tā es neparakstīšu.”

„Nu labi, klausies.” Jaunais čekists sāk lasīt, bet pēc brīža apstājās — pats nevar saburtot to, ko uzrakstījis. Dusmīgi tas nosviež protokolu. „Ko tu smīni? Vaj tu domā, ka es esmu nepatiesību uzrakstījis? Paraksti bez lasīšanas!”

Biju tā noguris, ka parakstīju, lai ātrāk tiktu pie miera. Bet biju vilies: jauneklīs aizgāja, viņa vietā stājās cits un tirdīšana sākās no gala.

Nemitīgā tirdīšanā pagāja diena, pienāca vakars. Izmeklēšanas tiesneši mainījās viens pēc otra. Biju jau

parakstījis četrus protokolus. Kaš tajos bija rakstīts, pats nezina.

Nakti pratinātājiem pievienojās kāds žīds. No sākuma tas runāja ar mani ārkārtīgi laipni.

„Jūs taču esat vecs komunist, ticat mūsu uzvārai. Mēs jau zinam, ka jums kāja paklupusi, tas var gadīties ar katru. Atzīstieties vaļširdīgi, pastāstat, kā strādā Latvijas politiskā pārvalde, un piedosim jums jūsu grēkus.“

Aizbildinājos ar nezināšanu. Tas žīdu sanikvoja.

„Ak, tu nezini, suņa bērns! Nu, tu tūlīņ to zināsi, kad es parunāšos ar tevi divatā!“ Žīds mani iegrūda otrā istabā un aizvēra durvis. „Šito tu pazīsti?“

Ja, es to pazīnu. Tas bija nagana revolveris, kas rēgojās manu acu priekšā.

„Atzīsties? . . . Tu mēms esi palicis, vai!“ žīds atvēzās un apdullinošs sitiens notrieca mani no kājām. Uzkrītu uz galda. Pār seju sāka plūst silta, lipīga straumīte. Paraudzīju ar roku — asinis.

„Atzīsties?“ Trieciens ar revolveri pa otru ausi nogāza mani gar zemi. Mocītājs atvēzās ar kāju, lai dotu spērienu. Pats, atbalstu taustīdams, satvēra galda lampu. Tā nokrita uz grīdas un saplīsa. Tumsa. Žīds atrāva durvis un izgrūda mani pirmajā iztabā, kur ar nepacietību gaidīja pārējie pratinātāji.

„Tagad paraksties šē!“

Manā priekšā bija noliktas trīs baltas papīra loksnes. Es vilcinājos.

„Paraksti, citādi dabūsi pa kaklu!“

Parakstīju, Beigas tā vai tā. Kaut drīzāk tiktu vaļā no šiem nemītīgiem jautājumiem! Bet atkal mainījās mani tirdītāji un viss sākās atkal no gala.

Pienāca trešās dienas rīts. Acis lipa ciet. Nogu-

rums kā svins gūlās virsū. Brižiem laikam biju pilnīgi bez samaņas. Lūpas kaut ko murmināja bez kādas jēgas.

Ap diviem dienā, kad vēlos nost no sēdekļa, sargi kareivis paņēma mani zem rokas un veda atpakaļ uz kameru. Veselas 39 stundas bija ilgusi mana mocīšana.

Tūliņ iekritu gultā un aizmigu. Pēc briža kāds izrāva mani no gultas. Tas bija korpusa komendants.

„Vai tu nezini, ka agrāk nav brīv gulēt, kā tikai pēc deviņiem vakarā!“

Nokritu uz grīdas. Galva atsitās pret kaut ko cietu. Sāku vemt.

Atsauca ārstu. Aptaustīja pulsu.

„Lai gul. Citādi neizturēs.“ Ārsts iedeva izdzert kādas zāles.

Iemigu tāpat apģērbies un atmodos tikai tad, kad komendants atkal izrāva no gultas. Biju nogulējis bez atmošanās līdz otrās dienas rītam.

Mocīšana tomēr nebeidzās. Gandrīz katru vakaru sauca uz nopratināšanu, dažreiz pat divas vai trīs reizes. Šis nopratināšanas tomēr nevilcās ilgi, ne vairāk kā stundas divas vai trīs.

Tā pagāja vairāk kā trīs mēneši. Pa šo laiku mani nopratināja 82 reizes.

Cilvēks pie visa pierod. Arī es pamazām sāku pierast pie cietuma šausmām. Bija pierasts pat pie nošaujamo vaimanām un vājprātīgo kliegzieniņiem.

Iemācījos sazināties ar citiem ieslodzītiem ar klauvienu palīdzību. Dabūju zināt, ka GPU kolēģija lemj par ieslodzīto likteņiem katru mēnesi trīs reizes: no 1. līdz 5., no 9. līdz 12. un no 19. līdz 22. datumam. Šo dienu vakaros tad arī veda uz šaušanu. Mazākais nošaujamo skaits bija astoņi, lielākais — 30, bet oktobra svētku priekšvakarā aizveda pat 38.

Janvara beigās manā kamerā ienāca komendants ar diviem sargiem. Paņēma manu cepuri un izārdīja. Cepures nagu saplēsa druskās. Norāva bikšu pogas, ar nazi atvēra tās. Noārdīja svārku apkaklīti. Tur nebija nekā tāda, kas varētu mani kompromitēt.

Tikko komendants bija izgājis, ienāca ārsts. Parasti pie slimniekiem tas nāca tikai tad, kad viņu sauca, tādēļ viņa ierašanās likās dīvaina.

„Nu, kā ir ar veselību?“ tas laipni jautāja, taustīdams man pulsu.

„Neko nevaru sūdzēties. Miegš dažreiz nenāk pa naktīm.

„Nervi, nervi. Nu, es jums došu zāles. Pietiktu baldriāna pilēm, bet es jums došu labākas. Un pienu arī es jums parakstīšu. Iedzerat šo.“ Ārsts sniedza divas baltas rīpiņas, ko izņēma no kādas stikla caurulītes. Un uzdzerat virsū kafeju.“

Šķidrums, ko ārsts sauca par kafeju, gan līdzinājās tai savā izskatā, bet bija ārkārtīgi salds, mīksts, kā garšīgs vīns. Ārsts aizgāja. Mani pārņēma viegls reibonis. Pēkņi pasaule likās tik brīnišķī jauka. Gribējās apkamt visus cilvēkus, runāt ar tiem, stāstīt, cik dzīve ir skaista.

Bet kādēļ pie manis nav neviena cilvēka? Es pieskrēju pie durvīm un saucu sargu.

„Biedri sargs, kad mani laidīs laukā? Es gribu atkal būt brīvībā. Man tik daudz darba priekšā... Biedri sargs, jūs visu zināt, sakāt, kad mani laidīs?...“

„Nekas, nekas, pacieties. Gan jau izlaidīs. Vajaga atzīties.“

„Es visu atzišos, visu izstāstīšu.“ Kaut kāda nepārvarama dziņa visu izstāstīt, runāt bija pārņēmusi

mani. Sargs likās kā vismīļākais draugs. Bet viņš negribēja mani klausīties — aizgāja.

Pēc brīža atvērās kameras durvis, sargkareivis aicināja līdz. Arī tas likās kā brālis.

„Biedri, tu man laidīsi laukā? Jā? Mīlais draugs...”

„Iesim, iesim.”

Lielā, patīkamā kabinetā mani sagaidīja izmeklēšanas tiesneši. Tie bija mīļi, jauki cilvēki. Nevarēju saprast, kā tie agrāk bija likušie man tik neziņpatiski.

„Tu zini,” saka kāds mīlīgs žīds. „Latvija ir mums draudzīga valsts. Mēs dzīvojam vislabākā saskaņā. Tu mums vari pastāstīt visu, ko zini. Dabūsi ceļa naudu, aizbrauksi mājā pie sievas...”

Es stāstīju visu, ko zināju. Runāju bez apstājas. Mēle ne uz brīdi negribēja apstāties. Bet tas laikam nebija tas, ko vēlējās čekisti.

„Saki, tu bieži gāji uz Latvijas politisko pārvaldi?”

Arī šo jautājumu neizsakami grībejās atbildēt ar „ja”, tikai tādēļ, ka tas būtu patīkami izmeklēšanas tiesnešiem, maniem labākiem draugiem. Kautkas tomēr no tā atturēja. Plakstiņi veras ciet, deniņos sāk spiest.

„Nu, runā.”

Es atkal runāju, stāstu par Rīgu, par biedriem. Man liek novilkēt svārkus. Kāds ar nazi atārda vīles. Visu rūpīgi apskata.

„Saki, vaj tu esi te ko paslēpis?”

„Ja, griežat te, atārdat piedurknes oderi, Te ir visi mani noslēpumi.”

Uz piedurknes oderes, iekšpusē, ar ķīmisko zīmulī ir manas atzīmes.

„Tas ir Latvijas galvenā štāba šifrs,” saka viens.

„Ne, dārgie biedri, tās ir manas kursu atzīmes, tur ir Latvijas biedru konspiratīvās adreses.“

„Nemelo!“

Mans labais garastāvoklis sāka pamazām zust. Tiesneši liekas nopietni, nepatīkami.

„Nu, tagad mums viss skaidrs.“ saka žīds. „Vai nu tu atzīsties, vaj ne — tavs liktenis ir izlemts.“

Riebigš sargkareivis mani ved atpakaļ uz kameru.

Cietuma kamerā atjēdzos no divainā reibuma. Patīkamā, saldā sajūta bija izgaisusi, tās vietā iestājās nelabums un galvassāpes. Kā par brīnumu, man pasniedza pienu un baltmaizi. Citā reizē tas būtu garšojis lieliski, bet šoreiz izdzēru silto pienu un apēdu baltmaizi ar pūlēm.

Visu nakti mani mocīja šausmīgi murgi; no rīta nevarēja aiz gurdenuma ne kājās nostāvēt. Tikai tagad sāku īsti aptvert, kas ar mani noticis. Es biju nodevis pats sevi. Atzīmes uz piedurkņa odes, ko es rakstīju iedams vēl kursus, izmeklēšanas tiesneši bija noturējuši par diez kādām slepenām, izspiegotām ziņām.

Apskatīju savus svārkus. Tie tagad bija bez vienas piedurknes — to piešuva pie protokola, ko reibumā ar prieku parakstīju. Kas nu notiks ar mani?

Gluži negaidīta manā kamerā ieradās izmeklēšanas tiesnese Vera, ar ko dažu labu nakti bija pavadījis krogos. Viņa mani glābs!

„Biedre Vera, palīdzi, tu taču zini, ka esmu nevainīgs.“

„Nemaz nebūtu slikti ar tevi vēl kādu nakti pavadīt,“ teica viņa acis piemiegusi. „Novārdzīs tu esi te, ar bārdū apaudzīs kā mužiķs.“

„Biedre Vera, es tev visu atmaksāšu . . .“

„Atmaksāsi? Tu tiešām domā, ka man tevis vajaga?“ Vera pēkšņi pārvērtās. Čīniska asinskāre atspoguļojās viņas nobarotā, virietiskā sejā. „Neredzēt tev vairs sievietes glāstu, puisīt.“ Vera, protams, nemeklēja tādu vardu kā „glāsts“. Viņa savu domu pateica kaili un rupji, itkā izjustu šajā pornografiskā izteiksmē sevišķu baudu.

„Es taču esmu nevainīgs . . .“

„Nekas, pasēdi vien. Es tikai gribeju paskatīties, kāds tu tagad izskaties“.

Vera pagriezās un izgāja. Es paliku atkal viens savā akmens sprostā.

Nu mani uz nopratināšanu vairs nesauca. Biju taču parakstījis visu, ko izmeklēšanas tiesneši man lika, Turklāt vēl trīs baltas loksnes, kur viņi varēja ierakstīt visu, ko vien vēlējās.

Pēc nedēļas tomēr mani vēlreiz izsauca. Kā nopratu, bija atbraucis no Maskavas kāds latsekcijas darbinieks. Tas vēlējās zināt, kā tas nākot, ka Latvijā iekrītot visi latsekcijas aģenti.

„Pastāsti un mēs tevi atlaidīsim. Varēsi iet uz visām četrām pusēm. Mēs protam tiesāt, bet protam arī žēlot.“

„Šaut jūs protat!“ es pēkšņi iesaucos. „Nevienā citā valstī nenošauj par gadu tikdaudz, kā jūs vienā naktī!“

„Kas tev to stāstīja? Vai kāds ir uzcēlies no mironjiem?“

„Es pats dzirdu, ka katru vakaru ved uz šaušanu. Oktobra svētkos jūs nošāvāt 38 cilvēkus!“

Tas bija maniem mocītājiem par daudz. Viens paķēra no kakta resnu spieķi un atvēzās. Es jau sagatavojos sitenam, bet maskaviētis sitēju atturēja.

„Nav vērts, Vaņka, rokas smērēt.“

Sargkareivis mani aizveda atpakaļ. Gāļa diena pēc dienas. Mani tagad lika mierā, nesauca ne uz nopratināšanu, ne arī kāds apmeklēja.

Manas izārdītās samta cepures vietā (to nopirku GPU veikalā vēl kursants būdams) man iedeva vecu spalvainu suņādas cepuri. To laikam bija cietumā pametis kāds nošautais.

Pagāja divi mēneši. Šī gada aprīļa sākumā kamērā ienāca korpusa komandants.

„Klausies spriedumu,“ tas uzsauca un sāka lasīt.

Es klausijos kāri, gribēju uztvert katru vārdu, bet tie juka, izplūda, izgaisa. Tikai pēdējie teikumi kā balti nokaitētas dzelzs adatas ieurbās smadzenēs.

„... atzīts par vainīgu spiegošanā un notiesāts uz nāvi nošaujot. Spriedums nav pārsūdzams... bez tiesībām lūgt apžēlošanu... izpildams nekavējoties.“

Es sastingu. Elpa apstājās, bet sirds krūtīs dauzījās kā āmurs.

„Sapрати! — Paraksties! Nu, ko gaidi? Ņem zīmuli!“

Ne, tikai zīmulim nevajaga pieskārties, neparakstīties! Lai šauj, tikai neparakstīties!

Komendants iespiež zīmuli rokā. „Raksti te!“ Bet roka lēkā ar visu zīmuli, itkā ta būtu diegā pakārta.

Komendants noliek spriedumu uz galda, nosēdina mani, pats vada manu roku. Uz papīra paliek kautkādi lauzīti, nesaprotami švīkojumi.

„Nu, labi,“ saka komendants. Durvis noklaudz.

Es iekrītu gultā. Neka vairs nejūtu, nedzirdu. Tikai nokaitētās dzelzs adatas urbjas dziļāk un dziļāk smadzenēs.

Cik ilgi vēl atlicis dzīvot? Tagad pulkstens būs desmit... Septiņos sāk šaut... Tā tad deviņas stundas. Bet varbūt, ka šodien sāks šaut tikai astoņos, varbūt arī deviņos, kā tas ir bijis dažreiz... Tad es varu vēl dzīvot veselās vienpadsmit stundas. Cik daudz laika man vēl! Visu es varu vēl izdomāt, varu aizrakstīt vēstuli sievai...

Vienpadsmit stundas! Un kadēļ tad mani vedīs pirmo? Pieņemsim, ka mani ņems piekto vai sesto. Kad vienu aizved, tad pēc otra nāk tikai pēc minūtēm desmit. Pieci vai seši cilvēki — tas aizņem vismaz vienu stundu. Tā tad divpadsmit stundas!

Ne, tagad jau pulkstens vairs nav desmit, bet vienpadsmit, varbūt pat divpadsmit... Un ja nu mani ved pirmo... tad atliek tikai septiņas stundas!

Pēkšņi es dzirdu koridorī balsis.

„No kuŗa flanga šovakar sāksim tīrīt?“

„Nu, sāksim no kreisā, lai pirmie nebūtu jāved citiem garām.“

No kreisā... Tas ir no tā, kur es sēžu... Tā tad mani tiešām pirmo. Varbūt otro.

Es uzlecu un pieskrienu pie loga. Tur mirdz zila švīka — pavasara debesis. Ārā ir pavasaris. Cilvēki gaida siltas dienas, vasaru. Visi to sagaidīs, visi priecāsies, tikai manis vairs nebūs.

Manis nebūs, bet visa pasaule paliks tāda pati, kā bijusi. Cilvēki priecāsies, līgsmosies, neviens nedomās par mani.

Sieva? Ja, sieva bēdāsies. Viņa gaidīs mani pārnākam. Gaidīs un nesagaidīs. Kaut varētu viņai paziņot. Viņa neziņ, ka man vēl atlicis dzīvot tikai septiņas stundas...

Sprīdums izpildams nekavējoties... Tā tad nav

nekādu šaubu, ka mani aizvedīs šonakt. Visus, kam dienu pasludina spriedumu, aizved tai pašā naktī.

Bet uz kurienu viņi ved? Varbūt, ka iespējams izbēgt? Ne, laīkam nekur neved, bet šauj tepat cietumā, kādā pagrabā. Šāvienu trokšņi nekad nav dzirdami.

Ne, es negribu mirt! Es gribu dzīvot! Kaut man būtu spārni kā putnam, kā baložiem, kas lidinājas gar logu. Es izsistu rūti un aizlaistos. Vakarā nāktu vest mani uz šaušanu, bet kamera tukša! Ha, ha, ha! Es varu iedomāties komendanta izbrīnu un sašutumu. Tas tik būtu joks!

Bet balti nokaitētās dzelzs adatas atkal duras smadzenēs: nošaus, nošaus!

Mani nošaus!

Labi! Lai šauj!

Es apskatu savas krūtis, kuņģā ietrieksies lodes. Te taisni sirdī... Bet varbūt galvā — nezin, kur viņi tēmē?

Bet kadēļ man mugurā cietumnieka kreklis? Es negribu to! Nost!

Es norauju rupjo cietumnieka kreklu un aizsviežu. Tajā ar melnu krāsu iespiesti burti: DPZ Nr. 1. Iepriekšējais ieslodzīšanas Nr. 1. Kas tā par iepriekšējo ieslodzīšanu, ka tūlīņ šauj nost!

Atraisu sainīti ar savu netīro veju. Tur mans vecais, savalkātais kreklis. Lai šauj mani tajā, bet ne cietumnieka kreklā.

Veco, smirdošo suņādas cepuri man nav vajadzīgs. Lai tā paliek te — tā nav mana. Gan jau iedos kādam citam. Un tas nemaz nezinās, ka tā bijusi man, nošautam. Vajadzētu tajā ielikt kādu zīmīti...

Ne, labāk es uzrakstišu visu uz sienas. Lūk, cik daudz tur jau dažādu uzrakstu: „Nikita Pisarevs no Lugas, 1930. 5. X. nolasīts nāves spriedums. Biedri, paziņo maniē vecākiem...“ „Ivans Petrovičs Ščerkotichins...“ To visu esmu lasījis tūkstošām reižu un zinu no galvas. Daudzus uzrakstus cietumsargi mēģinājuši izdzēst, bet tie tomēr salasāmi, jo ieskrāpēti ar kautko asu mūra sienā.

Dzelzs gultā ir kāda skrūve, ko var viegli izņemt. Daudz es esmu gudrojis, kā no tās varētu iztaisīt āķi un tad atmūķēt kameras durvis... Tagad viss par vėlu.

Es izvelku skrūvi un ar to vārdu pa vārdam dziļi iekasu plienakmeņa palodē: „Jānis Alksnis no Latvijas — nevainīgs nošauts 1933. g. 2. aprīlī.“

Zem tā ievelku lielu, dziļu krustu.

Tā, tas tagad padarīts... Kas nu vēl būtu darāms? — Kurpes kājās jāsavēlk ar aukliņām labi cieši. Svārki jāsapogā... Viena piedurkne tiem trūkst — to piešuva pie protokola.

Pēkšņi ar troksni atlec durvju lodziņš.

„Saņem pusdienas!“ sauc cietumnieks — „koridornijs“.

„Brauc pie velna ar savām pusdienām! Rij pats! Mani šovakar nošaus! Saproti!“

Pienāk sargs. „Kas ta nu būs par jokiē! Saņem!“.

„Pazūdat! Citādi...“

Sargs aizcērt lodziņu. „Koridorijs“ iet tālāk, atsprāgst citu kameru lodziņi. „Saņem pusdienas!...“

Jā, visi citi ēd. Viņi nezina, ka arī viņus nošaus vienu pēc otra. Pienāks visiē rinda... Bet tagad viņiem vēl garšo šī cietumnieku smirdošā zupa.

Bet kapēc man tā trīs kājas? Es salstu. Drebuļi krata visu ķermeni.

Es iekritu gultā. Dienu nav brīv gulēt. Tikai pēc deviņiem. Vienalga — es tagad esmu „smertņiks“ — nāvenieks. Man brīv darīt visu, ko gribu. Pulkstens jau divi — divos dod pusdienas. Pēc piecām stundām...

„Kas par gulēšanu dienas laikā!“ aiz durvīm kliedz sargs. „Vaj necelsies augšā! Kas tev te — viesnīca, vai?“

Lai viņš kliedz. Lai izkliežas. Man vairs nav bail. Gribētu viņam kautko pateikt — sargs taču nav vainīgs. Bet spēki izzuduši. Mēle kā piesieta. Žokļi dreb un zobi klabēdami sitas viens pret otru.

Auksti. Šausmīgi auksti. Uzlieku galvā suņādas cepuri. No tā nepaliek siltāk. Palienu zem segas. Tāpat apģērbies, apautām kājām.

Bet kas ar manām kājām noticis? Tās iet kā tītavas. Raustās kā dziedziņā pakārtam ķiparam.

Tik šausmīgi auksti. Es nosalšu!

Durvīs noskrapst atslēga... Vai jau!?

Nē, tas tikai ārsts.

„Nu, kas par lietu?“

„Salst...“

Ārsts uzliek roku uz pieres. Tad brīdi patur tās uz kājām. „Nekas, gan pāries!“

„Biedri ārst, mani šonakt nošaus... Sakat viņiem, lai nešauj... Es nekā ļauna neesmu darijis...“

„Labi, labi, pateikšu. Še, izdzer zāles.“

„Biedri ārst...“

Bet durvīs jau nokludz. Ārsts ir prom. Kas viņam par daļu. Uz galda krūzītē ielietas zāles —

brūngans šķidrums. Ne, tagad es nedzeršu. Tad, kad vedīs šaut. Būs vieglāk...

Durvis atkal noskrapt atslēga. Es uzlēcu sēdus — korpusa vecākais.

„Ko tu trako? Celies augšā!”

„Tikpat nošaus...”

„Kapēc tu domā?”

„Spriedums izpildāms nekavējoties... Pats dzirdēji.”

„Nu, vēl var būt visādi. Pagaidi, es paskatišos sarakstu.” Vecākais aiziet un pēc brīža atgriežas. „Šonakt tevi vēl nešaus. Kā būs uz priekšu, to nezinu. Savam liktenim neviens neizbēgs.”

„Liktenim... Un mans liktenis — vēl četras, piecas stundas.”

„Teicu tev, ka šovakar nešaus. Ņem nost sepuri. Nomazgā muti, kāds tu izskaties!”

Vecākais norauj man cepuri un uzmet uz galda. Aiziet.

Šovakar nešaus. Nē, viņš tikai mierina, lai ne-trakoju.

Laiks iet. Brižiem liekas, ka tas skrien vēja ātrumā, brižiem, ka tas apstājies... Cik labi būtu, ja pēkšņi viss sastingtu! Ja neviens cilvēks vairs nevarētu pakustēties no vietas!... Bendes paliktu, kur bijuši, sargi stāvētu ar atslēgu buntēm pie durvīm... Bet es — es dzīvotu savā kamerā mūžīgi!

Klaidz kameru lodziņi — dod vakariņas. Tā tad pulkstens jau pieci. Ak, Dievs! Cik maz vēl palicis dzīvot!

„Saņem biezputru!” atsprāgst manas kameras lodziņš.

„Lasies pie velna! Es esmu „smertņiks”!”

Lodziņš aizveras. Pa caurumu lūr sarga vērojošā

acs. Katras piecas minūtes tā tur parādas, brīdi skatas, tad atkal pazūd.

Sāk jau tumst. Vēl gaišpelēks debess gabaliņš redzams logā virs skārda kastes. Debesis... ardievu debesis! Es jūs vairs neredzēju. Neviens mani vairs neredzēs. Kaut varētu sievai kautkā paziņot... To man ir tiesības prasīt!

Es pieskreju pie durvīm un paspiežu zignālpogu. Tad ārpusē aizdegas sarkana spuldzīte.

Pienāk sargs. „Kas par lietu?”

„Pasauc komendantu!”

„Vaj neliksies mierā, vecākais tikko bija pie tevis!”

„Pasauc! Man ir tiesība prasīt!”

Sargs aiziet. Sauks vai nesauks? Lēni, lēni velkas laiks. Galva džingst.

Pēc brīža ierodas izmeklēšanas tiesnesis.

„Ko vēlies?”

„Šonakt mani nošaus. Lūdzu paziņojat manai sievai Latvijā...”

„To mēs nedaram.”

„Es esmu ārzemnieks, Latvijas pavalstnieks.”

„Tas vienalga.”

„Jūs mani notiesājat nevainīgu.”

„Nemelo! Tu esi spiegs. Suņam suņa nāve. Vairāk tev nav ko teikt?”

„Biedri...”

Bet izmeklēšanas tiesnesis vairs neklausās. Aizkrīt smagās durvis, nožvadz atslēga. Atkal viens...

Es iekrītu gultā. Auksti. Šausmīgi auksti. Kājas atkal raustas, tās nestāv ne brīdi mierā. Acīs satumst.

Pēkšņi no kaut kurienes izpeld melna samta roze. Tā mirdz kā aprasota un lēni, lēni slid garām. Pazūd,

bet aiz tās no tumsas izpeld atkal otra, trešā, ceturtā...
No kurienes šīs melnās rozes? Kas viņas man sūta?

Melnas rozes! Tās birst no visām pusēm, burvīgi
mirdzošas sidrabofā rasā. Mīkstas, samtainas tās lidinās
gaisā un atkal pazūd...

Vai sapņoju? Nē, esmu nomodā. Lūk, mani
svārki ar vienu piedurkni — otru piešuva pie protokola...
Lūk, sarga acs novērošanas caurumā, Nē, es nesapņoju.

Bet kas man pār matiem pārskrēja — vēss, mitrs?
Paraugu — nav nekā. Tad atkal... Kautkas čaukst,
itkā tūkstots utis līstu pa spilvenu... Čaukst, čaukst,
atkal apstājas.

Ak, man mati ceļas stāvu! Čaukstēdami pa spil-
venu saslienās gaisā viens pēc otra kā zivju spuras.
Kutina pieri un ausis. Tad atkal saplok... Saceļas
un saplok...

Melnas mirdzošas samta rozes lidinas gar acīm.
Tik burvīgas rozes es vēl nekad neesmu redzējis. Kaut
varētu vienu noplūkt un...

Ved!.. Jau ved uz šaušanu! Tur jau kāds kliedz,
spārdas... Ved! Tūliņ vedīs arī mani!

Ak, Dievs! Ak, Dievs! Kaut jel kāds tuvs cilvēks
būtu ar mani!

Ved... Ātri kādu aizvelk gar manām durvīm.
Aizspiestu muti... Kā lopu uz kaušanu... Kādēļ
vajaga vienam otru iznīcināt?

Kaut varētu tikt laukā no šī sprosta, aizbraukt
tālu, tālu, kur nav neviena cilvēka, kur mīt zvēri. Tie
ir labāki par cilvēkiem.

Es mētājos kā muša zirnekļa tīklos... Nav ize-
jas. Nav... Tūliņ nāks pēc manis.

Jā, ārsta zāles! Tagad es varu tās izdzert. Vienā
rāvienā tukšu visu krūzīti. Rūgti-salkana, nepatīkama

garša paliek mutē, bet acis noskaidrojas. Melnās rozes aizpeld, pazūd.

Atkal ved . . . Tas iet klusu. Kādēļ tas neklie dz? Pamiris?

Salst galva. Tā mitra no sviedriem. Labi, es uzlikšu galvā šo suņādas cepuri. Bet citu es nekā negribu ņemt līdzī no cietuma mantām. Man pašam sava veļa, savi svārki, bikses, kurpes.

Nemaz vairs nav tik briesmīgi. Tās varbūt zāles, kas mani tā apreibināja. Ja, nu es varu iet . . . Bet varbūt, ka tomēr vēl šovakar nešaus. Korpusa vecākais taču teica . . .

Es aizturu elpu un klausos. Cietumsargi nāk un iet. Ved vienu pēc otra . . . Diez', vai daudzus šovakar šaus? Nu jau skaits man sajucis. Desmit vai divpadsmit.

„Atver simts trīsdesmit otro,“ dzirdu, ka saka korpusa vecākais. Es esmu 134. kamerā. Tā tad nākošais — es. To, kas simts trīsdesmit trešā, nešaus. Tam vēl nav sprieduma. Dažas minutes un manis vairs nebūs . . .

Tūliņ, tūlin nāks. Slepka vas, slepkavas!

„Vai būsi klusu!“ sauc sargs aiz durvīm. Vai es esmu klie dzis? Nezinu.

Ardievu visi, ardievu!

Dzīves ainas viena pēc otras slid garam. Lai mīgā bēr nībā, pirmā mīla . . . Sieva! Kur tagad mana sieva? Kaut viņa zinātu!

Bet kādēļ nenāk pēc manis? — Nu jau tik ilgs laiks, pagājis, kamēr pēdējo aizveda. Jeb laika nojau da man pilnīgi pazudusi?

Atkal gaisā pamirdz melna roze . . .

Klāt! Slepka vas klāt! Slē dz durvis . . .

„Ko tu plosies kā negudrs!“ dusmīgi sauc korpUSA vecākais. „Kliedz kā nelabais! Dienu guļ, pa nakti dauzās!“

„Vedat, vedat!“

„Vai es neteicu, ka šovakar tevi nekur nevedīs!“ KorpUSA vecākais norauj man spalvaino suņādas cepuri un nosviež kaktā. „Eskimoss tāds! Nomazgā muti un liecies gulēt! Pulkstens jau divi, visi guļ.“

Aiziet. Tā tad nešaus šovakar! Nešaus! Bet varbūt tomēr . . .

Paiet vēl stunda. Viss kluss. Vairāk neved. Vienu, otru aizved uz nopratināšanu, vaj atved atpakaļ.

Bet kas būs rīt?

Murgos un pusmiegā sagaidīju austam rīta gai-smu. Pie katra mazākā troksnīša trūkOS augšā, kaut gan zināju, ka uz rīta pusi vairs nešauj.

Vakarā šausmas sākās no jauna. Bija 3. aprīlis. Tā tad šaus vēl šodien, rīt un parīt, jo GPU komisija noturēs sēdes līdz 5. datumam, kā tas notika katru mēnesi.

No astoņiem vakarā veda atkal. Apģērbies es gaidīju, ka kuŗu katru brīdi atvērsies kameras durvis un korpUSA vecākais pasauks mani.

Bet nenāca, varbūt, ka tomēr mani atstāj dzīvu. Cerība kā maza liesmiņa dzīsa un atkal iedegās.

Ap pusnakti vešana apstājās. Pienāca jauns rīts un atkal vakars. Mani neveda. Varbūt, ka tomēr notiks brīnumš, un es palikšu dzīvs.

Pagāja 5. aprīļa nakts. Nu bija skaidrs, ka dzīvošu vismaz vēl 4 dienas, jo 9. aprīli sāksies šaušana no jauna. Varbūt, ka sprieduma apstiprināšana tikai aizkavējusies . . .

Cik šaušalīga ir šāda gaidīšana un minēšana,

svaidīšanās starp cerību un bezcerību, to var saprast tikai tas, kas reiz skatījies nāvei acīs. Es kļuvi kā vājprātīgs, katru mirli trūkos augšā un sastindzis raudzijos uz durvīm. Ēdiens vairs negaršoja.

Bet pagāja arī šausmu pilnās dienas no 9. līdz 12. aprīlim. Ķautkas bija noticis, ka spriedumu, ko vajadzēja izpildīt nekavējoties, vēl tomēr neizpildīja.

16. aprīļa rītā negaidīti ieradās korpusa vecākais. „Sataisies ar mantām!“ viņš uzsauc.

Priecīgas trīsas pārskrēja man pār visu ķermeni. Nešaus! Tagad skaidrs, ka nešaus! Bet kas tomēr var zināt, uz kurienu mani ved.

Cietuma pagalmā gaidīja „čornij voron“ — „melns krauklis“. Tā cietumnieki un arī visi Ļeņingradieši sauca lielo, melno automobili, kas pārvadāja arestētos un ieslodzītos. Tas jau bija pilns tādiem pašiem nelaimīgiem cilvēkiem, kā es.

Aizcirtās durvis, un mēs visi palikām pustumsā. Tikai no maza, aizsegta lodziņa uz šofera sēdekli un pa caurumiem durvis, aiz kuņiem stāvēja sargkareivji, spīdēja vāja gaisma.

„Melns krauklis“ ierūcās, sakustējās un ligo-damies izbrauca pa cietuma vārtiem. Minūtes desmit tas rēkdams brauca liču-loču pa Ļeņingradas ielām.

„Uz kurienu mūs ved?“ jautājām mēs, „melnā kraukļa“ iemītnieki, viens otram. Neviens nekā skaidri nezināja.

Beidzot automobilis apstājās. Tas bija cietuma pagalmā. Uz durvīm uzrakstīts: ODPC Nr. 1 — iepriekšējās ieslodzīšanas nama nodaļa Nr. 1. Tā tad mēs bijām agrākā virsnieku cietumā uz Nižegorodskas

ielas. Vairākas reizes kā kursants es biju te staigājis garam.

Kanceļjā sastādīja anketi un man pateica: „Uz kopkameru!”

No prieka es nevarēju izrunāt ne vārda. „Smertņikus” neievieto kopkamerā! Es vēl dzīvošu!

Nelielā kamerā bija jau 12 ieslodzīto, es trīspadsmitais. Tik ilgi nebiju redzējis cilvēkus, kā tagad tvēru katru vārdu, ko tie man stāstīja. Pats tiem nekā nevarēju pastāstīt, izņemot manus šaušalīgos pārdzīvojumus nāvi gaidot.

Kameras sabiedrība bija raiba: ingermanlandietis Ivans Pilli no Jamburgas, somis Jucho Sepinens, kāds baltās armijas virsnieks Nikolajs Nikolajevs, kas cīnījies Igaunijas armijā, kāds Romanovs no Latvijas pierobežas, kas kolhozā aģitējis pret padomju iekārtu un gribējis pāriet uz Latviju. Bija arī daži komunistu agrākie varas vīri, kas gatavojušies iekšējam apvērsumam: Sergejs Bragins, Aleksandrs Sokolovs, Pokrovskis. Kopā ar daudziem citiem, galvenā kārtā studentiem, tie nodibinājuši pretvalstisku organizāciju, lai padzītu komunistus. Darbojušies jau gadus trīs. Būdami paši komunistu partijas biedri, tie cerējuši, ka apvērsums izdosies viegli. GPU tomēr nākusi organizācijai uz pēdām un arestējusi 720 galvenos organizātorus.

Sokolovs, dabūjis dzirdēt, ka es esmu no Latvijas, pastāstīja, ka arī viņš dzimis rīdzinieks un Rīgā dzīvojis līdz 10. dzīvības gadam. Viņš runāja arī vēl drusku latviski.

Ievērojamākā persona mūsu kamerā tomēr bija grēkos kritušais čekists Vasilis Kuzņecovs. Pats nokļuvis cietumā, viņš bija pārvērties par nīknāko padomju

iekārtas pretinieku. Es pārliecinājos, ka GPU cietums ir vislabākās zāles pret komunismu: kas reiz nokļuvis šajā ellē, lai tas būtu, kas būdams, tas vairs nesapņos par pasaules revolūciju.

Kuzņecovs bija bijis pārzinis par 11 GPU veikalēm. Revīzija bija atradusi 360,000 rubļu iztrūkumu. Protams, šī nauda nebija ierīpojusi viena paša Kuzņecova kabatā, bet par saviem līdzdalībniekiem viņš klusēja.

„Ja atzišos, ka esmu bijis kopā ar citiem,“ teica viņš, „tad nāve neizbēgama. Es pazīstu savus „draugus“. Viens, varbūt, tikšu vieglāk cauri.“

Pusdienas laikā izlaida pagalmā pastaigāties. Tas bija divains skats, kādu tur varēja redzēt. Pagalmā bija izlaisti ap 1000 ieslodzīto: skrandaini, noplīsuši, bārdām apauguši, dzeltenām, slimīgām sejām, drudzainām acīm. Katrs varēja darīt, ko grib: staigāt, sēdēt, sarunāties. Sargi stāvēja nomaļus un neviena netraucēja. Staba galā bija ierīkots radio skaļrunis. Tas izķēra sen dzirdētos lozungus, vēstīja par sasniegumiem valsts jaunūzbūvē.

Reti kāds no ieslodzītiem klausījās skaļrunī. Redzams, visiem tas bija apnicis, katrs domāja savu smago domu: kā tikt no šejienes laukā. Katrs kala plānus par bēgšanu. Arī manī uzausa cerība: varbūt, ka izdodas izbēgt.

Pārsūtišanas cietums, kuņā nu mitu, man tomēr bija kā atpestīšana pēc šausmu naktīm GPU iepriekšējās izmeklēšanas cietumā. Te bija cilvēki, ar kuņiem varēja parunāties, deva lasīt padomju laikrakstus, arī ēdiens bija labāks.

Pēc dažām dienām es jau biju iepazīnis pa pastaigāšanās laiku ar daudziem cietumniekiem, starp tiem

bija arī daži latvieši un Latvijas pavalstnieki. Ar tiem tūlīņ sadraudzējos, jo mūs vienoja kopējas intereses. Lūdzām cits citu, kas pirmais tiek laukā, paziņot par to ieslodzīto piederīgiem. Visi to svēti apsoliņās. Es savu solījumu pret bēdu brāļiem tagad gribu izpildīt, jo laikam esmu pirmais, kam izdevies no GPU nagiem izmukt.

Ļoti rosīgs padomju darbinieks bijis Jānis Vārdovs no Jaunlaicenes pagasta. Viņš strādājis kādā kolhozā, bet, citu apmelots, notiesāts uz 5 gadiem cietumā. Šini pavasarī viņš jau bija nosēdējis 2 gadus. Ar asarām acīs lūdza par viņa nelaimi paziņot radniekam Latvijā — Viktoram Graudiņam.

Baptistu sludinātājs latvietis Grikmanis šeit bija ierīkojies par cietuma frizieri. Viņš man nodzina bārdas un apcirpa matus, tā kā sāku atkal līdzināties daudz- maz kultūras cilvēkam. Grikmanis bija notiesāts par aģitāciju kolhosā uz 5 gadiem cietumā. Viņa tēvs un māte līdz ar citiem bērniem izsūtīti uz Hibinogorsku netālu no Murmanskas. Tur tie pa ziemu mitinājušies kādā būdā, bet lielā aukstumā visi nosaluši, izņemot kādu meiteni, kas par šo šausmīgo notikumu bija ziņojusi.

„Ja tu tieci Latvijā, paziņo par manu likteni brālim vai baptistu mācītājam Fetlerim,“ lūdzās viņš. „Lai visi baptisti lūdz par mani Dievu.“

Bārdas dzišana un matu griešana cietumā maksāja 90 kapeikas. Grikmanis no manis naudu neņēma, bet pats iedeva man 1 rubli, teikdams:

„Ja Dievs tev dos izbēgt, tad tas tev labi noderēs ceļam.“

Cietumā sastapu arī rīdzinieku Morozovu, kas par spiegošanu Latvijas labā bija papriekšu notiesāts uz

nāvi, bet vēlāk nāvēssods pārvērts izsūtīšanā uz Solovkiem uz 10 gadiem. Viņa sieva vēl tagad dzīvo-
jot Rīgā.

Par spiegošanu tāpat bija notiesāts kārsavietis
Heinrichs Leitans. Arī viņam nāvēssods bija pārvērts
10 gadu izsūtīšanā.

Bārgāks liktenis ķēra rīdzinieku Treiju: to šī
gada aprīļa beigās nošāva. Treijs stāstīja, ka tēvam
Rīgā uz Avotu ielas esot kautkāds veikals.

Visu pagājušo ziemu cietumā vārga poļu leitnants
Majevskis. Viņš, kā robežsargu virsnieks, pārbaudot
posteni, nejauši bija iemaldījies padomju Krievijā.
Krievu robežsargi bija sašāvuši zirgu un pašu saņē-
muši gūstā.

Bija arī vairāki amerikāņi, Kāds no tiem bija
atbraucis līdz ar turistiem. Komunisti bija uzaicinājuši
to palikt Padomju Krievijā un mācīt krievu armijas
instruktoriem angļu valodu. Amerikānis tomēr bija
izrādījis pārāk lielu interesi par Krievijas apstākļiem
un tādēļ GPU, apvainojot spiegošanā, bija novietojusi
viņu ar visām angļu valodas zināšanām cietumā.

Kāds cits amerikānis gribējis uzspīdzināt gaisā
visu Šliselburgas cietoksni, bet šī katastrofa pašā pēdējā
acumirkli aizkavēta. GPU aģenti spiegu notvēruši un
atraduši pie tā 7000 dolarus. Šis amerikānis drīz vien
no cietuma pazuda, domājams, to nogādāja tur, no
kurienes vairs nav atgriešanās.

Mani ļoti interesēja, kā GPU iznīcina nāvei no-
lemtos cilvēkus, kur liek viņu liķus. Citi no ieslodzī-
tiem, kas agrāk bija dzīvojuši šīs iestādes tuvumā,
apliecināja, ka laukā neizvedot nevienu nošauto. Kādu
vakaru es par to apjautājos bijušam čekistam Kuzņe-
covam, kas vēl tagad cietumā staigāja ar divām zvaig-

znēm uz svārku apkakles. Kuzņecovs parastī bija ļoti runīgs, bet šoreiz drūmi norūca:

„Nošauj.“

„Es dzirdēju, ka sēdinot elektriskā krēslā.“

„Nekā, brālīt. Šajā ziņā mēs esam amerikāņus panākuši un pat aizgājuši tiem garām. Apakšzemes koridorī, kas savieno GPU ar iepriekšējās ieslodzīšanas namu, ir ietaisītas sienā mazas kameras. Šurp atved nāvei nolemtos un liek iet iekšā. Tikko tas pārkāpis pār sliegsni, dabū lodi pakausī. Kameras sienas izsistas ar biezu korķa izolācijas slāni, lai lodes nelektu atpakaļ un lai nedzirdētu troksni. Kad sašautais pakritis, tas dabū vēl pāris lodes galvā. Pie šaušanas vienmēr klāt ārsts. Tas aprauga, vai nošautais tiešām beigts. Katrā kamerā ierīkota liela sile. Tur iemet liķi un uzlaiž virsū dažādas skābes un dažu minūšu laikā no cilvēka paliek pāri brūna, bieza masa. Tad palaiž vaļā lielu ūdenskrānu un pa kanalizācijas caurulēm cilvēks aizbrauc uz Ņevu. Lūk, kādi mums sasniegumi!“

„Melo!“ es neticīgi iesaucos.

„Nu, ja es būtu tas, kas kādreiz biju, tad varētu likt tev personīgi uz savas ādas visu šo ceremoniju izbaudīt.“

„Ja nu tev pašam gadas...“ es atcirtu.“

„Nu,“ nopūtās Kuzņecovs, „es tik daudz laba esmu darījis partijai un visai padomju iekārtai, ka varētu mani saudzēt. Es esmu īsts čekists, daudzi cilvēki krituši no manas rokas, daudzus esmu ar zirgu samīdījis...“

„Un tiktu brīvībā, darītu atkal to pašu?“

„Ne, nu pietiek. Bēgtu prom, pāri robežai. Un bēgšu, tikko būs izdevība.“

„Tu domā, ka tur, ārzemēs, tādi vajadzīgi?“

„Vajadzīgi vai ne — tomēr aizbēgtu. Kaut nomirtu tur, vienalga. Tikai šeit, Padomju Krievijā, negribu mirt.“

Grēkos kritušais čekists vēl ilgi sūdzējās par savu likteni. Arī viņš, ticis cietumā, bija kļuvis par savu agrāko draugu ienaidnieku.

Ar lielām cerībām visi gaidījām pirmo maiju: varbūt, ka būs amnestija un daudzus izlaidīs laukā. Bet notika gluži pretējais.

28. aprīli no dažādām kamerām salasīja 20 ieslodzītos un aizveda uz Špaņernas cietumu. Ta bija skaidra pazīme, ka tie 1. maija rītu neredzēs. Pēc visa tā mēs arī 1. maiju vairs sevišķi negaidījām; domājām par to, lai tikai tas ātrāk paietu.

No ilgās badošanās es dabūju asinssērgu. Kļuva tik vājš, ka nevarēju vairs pats piecelties. Kameras biedri man visādi izpalīdzēja.

Šī gada 16. maijā mani izsauca uz kanceļu. Komendants paziņoja, ka Maskavas GPU koleģija atradusi vainu mikstinošus apstākļus un nāves sodu atvietojuši man ar izsūtīšanu uz 10 gadiem Solovkos. Arī tas bija bargs sods, bet nu skaidri zināju, ka mani nešaus. No priekiem apraudājos.

Komendants nolāsīja arī 16 noteikumus, kas man bija jāparaksta. Visus tos vairs neatceros, bet pēdējais bija apmērem šāds: „Apsolos nevienam nekādos apstākļos neizpaust to, ko esmu redzējis un dzirdējis spiegošanas un aģitācijas kursos, kā arī GPU ieslodzīšanas namos. Par šī solījuma neievērošanu draud nāvessods, bez jebkāda tiesas lēmuma.“

Šo solījumu es tagad pārkāpju. Tas nav tādēļ,

ka es justos pilnīgā drošībā no GPU atriebības, bet tas, ko esmu pārcietis, tomēr liek man runāt.

Kā vēja spārniem aizskrēju uz kameru, lai pastāstītu savu likteni citiem kameras biedriem.

„Tu jūties laimīgs, bet nezini, kas tevi vēl gaida,“ tie man teica.

Biju tagad „termiņnieks“ un tas man deva dažas tiesības: es varēju lūgt uzraugu, lai iecel mani par „koridornij“ — ēdienu izdalītāju. Tā kā biju galīgi novājējis, uzraugs manu lūgumu arī paklausīja. Tagad varēju iet uz virtuvi un ēst cietuma ēdienu, cik patikas. Tā bija liela privilēģija. Nu dabūju arī iepazīties ar visiem cietuma apstākļiem.

Visā cietumā bija ap 200 kameru. Katra no tām bija taisīta 6 ieslodzītiem, bet daudzās mitinājās pat līdz 30 cilvēku. Tie, kas bija notiesāti uz īsākiem termiņiem, dzīvoja cietuma kopdzīvē un gāja cietuma darbnīcās strādāt. Šādu ieslodzīto bija 2000. Pavisam cietumā daždien uzturējās līdz 12.000 apcietināto.

Šeit sadzina apcietinātos no visa Leņingrādas apgabala, pat arī no tālākām padomju savienības malām un tad no šejienes veseliem ešaloniem izsūtīja uz Solovkiem, ziemeļu apgabaliem vai Sibīriju.

Šie pārsūtāmie pa lielāku daļu bija turīgie zemnieki, tā saucamie „kulaki“, kas bija pretojušies kolektivizācijai. Katru dienu milzīgiem bariem tos sadzina cietuma sētā vai koridoros. Tur tie mētājās pa zemi cits pie cita: vīri, sievas, bērni. Visi noskrandūši, izbadējušies, slimīgām sejām, basām, asiņainām kājām. Neprāta pilnām acīm tie raudzījās, kad mēs nesām viņiem garām ēdienu katlus. Nereti gadījās, ka tie pieklupa pie karstas biezputras katla un sauļām pagrāba ēdienu. Apdedzinājuši rokas, tie nosvieda

biezputru zemē, bet paši uzgūlās virsū, lai vēlāk to apēstu ar visām smiltīm un netīrumiem. Nelīdzēja ne uzraugu kliezieni, ne sitieni. Šie izmocītie radījumi vairs nelidzinājās cilvēkiem, bet drīzāk meža zvēriem.

Kādēļ viņus tā vārdzināja? Atbilde bija viena: komunisti cēla jaunu dzīvi. Katru, kas pretojās viņu nodomiem, tie iznīcināja bez jebkādas žēlastības. Vecā paaudze, it īpaši zemnieki, nebija sajūsminami par sociālisma idejām. Tos visus dzina uz tājiem, neapdzīvotiem ziemeļu apgabaliem, kur tie agru vai vēlū nobeidzās badā, salā vai slimībās. Lai jaunā dzīve uz jauniem pamatiem varētu plaukt, vecā paaudze ar višiem viņas uzskatiem jāiznīcina.

Cietumā satiku vienu no izsūtītiem, kas pēc 5 gadiem bija atgriezies atpakaļ, strādājis kādu laiku kā dzelzceļa kasieris, bet tad atkal apcietināts un notiesāts uz otrreizēju izsūtīšanu. Tas bija Černigovas guberņas muižnieks Mažarovs.

5 gadus viņš pavadījis nometināšanā Kotlasa apgabalā un strādājis meža darbos. Par katru mazāko pārkāpumu uzraugi uzlikuši briesmīgus sodus, situši, sakropļojuši, salā izdzinuši laukā un aplējuši ar ūdeni, kamēr nelaimīgie sasaluši ledusgabalā.

Par šo cilvēku mocīšanu ziņas tomēr aizgājušas līdz ārzemēm. Ārzemju preses apraksti piespieduši GPU sūtīt uz Kotlasu savu izmeklēšanas komisiju, kurā piedalījās arī kāda ārzemiece. Visi uzraugu šausmu darbi pilnīgi apstiprinājušies un šoreiz arī vainīgie čekisti stingri sodīti: 20 no tiem nošauti.

Šāda šausmu dzīve izsūtīšanā lika man nodrebēt.

Būdam ēdiena izdalītājs, varēju diezgan brīvi staigāt pa cietumu un daudz ko novērot.

Ļeņingrādas pārsūtīšanas cietumā pie kopdzīvē

nometināto cietumnieku veļas un gultas maisu lāpīšanas bija nolikts pareizticīgo mācītājs Kuļa. Par Padomju valdībai naidīgu aģitāciju viņš bija notiesāts uz astoņiem gadiem un tagad jau trešo gadu lāpīja cietumnieku kreklus, bikses un gultasmaisus. Šādā ceļā komunisti gribēja viņu „pārdzemdēt“. Bet mācītājs nelikās ne zinīs par komunistu nodomu un ik rītus un vakarus lūdza Dievu.

Komunisti šādu mācītāja ricību uzskatīja par spītību, sēdināja 65 gadus veco vīru karcerī, nedeva ēst. Bet mācītājs nepiekāpās un skaitīja savas lūgšanas joprojam. Pa šiem trim gadiem mācītājs esot bijis karcerī vairāk kā 30 reizes. Nebija līdzējis arī viens no iespaidīgākiem pārmācīšanas līdzekļiem: ieslodzīšana klaidoņu un huļīgānu kamerās.

Katrā cietuma stāvā bija 5 vai 6 huļīgānu kame-
ras. Tur iegrūda uz vairākām dienām ieslodzīto, ko korpusa komendants bija nolēmis „pārdzemdēt“. Jau tā pilnīgi beztiesiskais cietumnieks nokļuva tirā ellē. Huļīgāni to piekāva, izģērba, atņēma drēbes, veļu, apavus. Pārdzemdējamais pēc dienām divām, trim iznāca no huļīgānu kameras sadauzīts zils, tērpies dažās skrandās, ko huļīgāni tam bija atmetuši. Ārēji tas tiešām izskatījās pārdzemdēts, bet dvēselē tam bija iededzies vislielākais naidis pret pārdzemdētājiem.

Mācītājs Kuļa šādā kārtā bija pārdzemdēts divas reizes, bet bija palicis tas, kas viņš bija: ticīgais pops, kas lūdza — lai Dievs dod „baltiem“ uzvarēt lielniekus.

Kādu nakti korpusa komendants aiz pārskatīšanās bija iesēdinājis huļīgānu kamerā divus zemniekus. Huļīgāni tos tūlī bija apstrādājuši kā parasts: nogāzuši zemē, aizbāzuši mutes, atņēmuši produktus. Otrā dienā zemnieki iznāca no kameras gandrīz kaili.

Sūdzēties kādam par šīm netaisnībām nozīmēja — atkal uz vairākām dienām nokļūt hulīgānu kamerā. Un nebija arī kam sūdzēties, jo cietuma administratīvais personāls slēpa viens otra grēkus. Un grēki bija visiem, kā maziem, tā lieliem gariem.

Cietuma administrācija, izņemot priekšnieku Demenoviču, dabūja to pašu ēdienu, ko cietumnieki. Protams, tas bija tā tikai teorijā. Praksē bija citādi. Taukvielas, tā sauktais „gusalins“ — kautkas līdzīgs margarīnam, ar petrolejas piegāršu, tāpat arī milti cietumnieku katlā nenāca. To piesavinājās uzraugi, pavāri, korpusa priekšnieki, kancelejas darbinieki. Vienīgais gardākais kumoss, kas tika cietumniekiem, bija sasmirdušas reņģes.

Es ar latvieti Vārdovu, kas strādāja virtuvē, vairākas reizes pārrunājām šīs nekārtības, bet muti atplest nedrīkstējām, ja negribējām pasliktināt savu stāvokli.

Cietuma augšstāvā bija ierīkota „valutas nodaļa“, tas ir: šeit bija ieslodzīti visi tie, kas, pēc GPU domām, glabāja ārzemju valutu, zeltu, sudrabu, briljantus. Tie visi bija apcietināti uz aizdomu pamata un tos turēja bez kādas tiesas tik ilgi, kamēr tie uzrādīja savas noslēptās vērtslietas.

„Valučīku“ stāvoklis cietumā bija neapraktāmi šausmīgs. Ēst tiem nedeļa. Ēdienu vajadzēja piegādāt tuviniekiem. Kam tādu nebija, tie mira badā. Visi tie bija izkāmējušies, liķa dzeltenām sejām, iekritušām acīm. Laiku pa laikam „valučīkus“, kas nebija uzrādījuši savas vērtslietas, vai arī kam nebija ko uzrādīt, sadzina pirtī un uzdeva sutu vārda tiešā nozīmē.

Aiztaisija pirts durvis un sadzina temperatūru līdz 70 grādiem. Kad pēc kādas stundas attaisija durvis, lielākā daļa bija pagibusī.

„Kas grib uzrādīt valutu?“ sauca korpusa vecākais. Ja neviens neatsaucās, durvis aiztaisīja no jauna un sutināja atkal, kamēr visi bija paģibuši. Tad uzraugi tos „atdzīvināja“, aplejot ar aukstu ūdeni, un sadzina atpakaļ kamerās.

Daudzi no „valučikiem“ kļuva ārprātīgi. Tos visus novietoja vienā kamerā, kur tie bļautījās, trakoja caurām dienām un naktīm, sita cits citu. Šādas trako kameras bija līdzīgas hulīgānu kamerām, jo arī tajās iegrūda tos valutniekus, kas neuzrādīja savas vērtslietas. Bet uzrādīt valutu vēl nenozīmēja tikt laukā no cietuma. GPU prasīja vēl un vēl, apgalvojot, ka uzrādīta tikai daļa.

Es iepazinos tuvāk ar vienu no valutniekiem — Maikopa žīdu Matveju Kamrazē, kas apprecējis daugpilieti. Priekš revolūcijas viņš bijis bagāts cilvēks. Kad apcietināts un kādu laiku mocīts, viņš uzrādījis 3000 zelta rubļus. GPU prasījusi, lai uzrāda visu apslēpto mantu. Nelīdzējis paskaidrojums, ka vairāk nav: Kamrazē apcietināts no jauna un tagad sēdēja un gaidīja . . . gaidīja savu nāvi, jo citas izejas valutniekiem nebija.

Es nezinu, vai šo spīdzināšanu cietumā darīja ar GPU augstākās vadības piekrišanu, vai to bija izdomājusi tikai cietuma administrācija un izmeklēšanas tiesneši. Katru cilvēku šī spīdzināšana pazemoja līdz dvēseles dziļumiem un „pārdzemdēšanas“ rezultāti bija gluži pretējie, nekā GPU gribēja sasniegt.

Lai cik grūti gāja ieslodzīšanas cietumā, visi tomēr dzīvoja ar cerībām, ka reiz tiks laukā. Par bēgšanu runāja gandrīz atklāti, uzraugi tam sevišķu vērību nepiegrieza, jo zināja, ka no šejienes izbēgt nav iespējams.

Ari es izdomājos visvisādi, bet nekāda reāla plāna atrast nevarēju. Tas būtu iespējams tikai tad, ja mani kautkur izsūtītu. Savu bēgšanas nodomu uzticēju pretkomunistu organizācijas vadonim Sokolovam.

„Ja tev izdotos izbēgt Leņingrādā, tad es tev varētu palīdzēt,“ teica viņš un iedeva adreses, kur es varētu griezties. „Tur tevi apgādās ar drēbēm, naudu un dokumentiem, lai tu varētu braukt tālāk. Bet ja tieci Vācijā, tad publicē presē par visām tām šausmām, kas šeit notiek.“

„Vaj tu domā, ka Vācijā tāpat nespīdzina ieslodzītos?“ es iebildu.

„Ja tu tā runā, tad tu man vairs neesi nekāds draugs,“ atcirta Sokolovs. „Tu esi provokātors, nodevējs! Es ar tevi negribu ielaisties nekādās darišanās!“

„Es jau jokoju, Sokolov,“ mēģināju tam pielabīnāties. „Vācijā cietumniekiem pavisam cita dzīve...“ Ja Sokolovs man atrautu savu palīdzību bēgšanā, tad tas vēl nebūtu tik šausmīgi, bet viņš varēja darīt uzmanīgu cietuma augstāko priekšniecību un tā mani varēja atcelt no ēdiena dalītāja amata un pat iespūndēt tumšā karcerī. Tādēļ pret Sokolovu uz priekšu tomēr biju atturīgāks.

Visi domāja, ka cietuma apstākļu apgaismošana ārzemju presē un sabiedrībā daudz ko palīdzēs. Tam par iemeslu, laikam, bija Kotlasa šausmu darbu izmeklēšana, kas bija notikusi pēc tam, kad ziņas par tiem bija nākušas līdz ārzemēm. Pēc šīs izmeklēšanas apiešanās ar izsūtītiem nometnēs visūr esot uzlabojusēs.

Vairums ieslodzīto tomēr stipri ticēja, ka padomju iekārta drīz vien sabruks. Minēja pat noteiktu laiku: ne vēlāk, kā 1934. vai 1935. gadā. Ja kādam jautāja, uz ko viņi savu ticību pamato, tad neviens skaidru at-

bildi par to nevarēja dot. Citi stāstīja, itkā dzirdējuši to no pašiem komunistiem, ka šis būšot visdraudošākais laiks, citi vienkārši ticēja šādam brīnumam, kam vajadzēja notikt.

„Cik ilgi tas tā var iet?“ tie jautāja. „Padomājat paši: katru dienu no viena paša šī cietuma izsūta trimdā 200 līdz 1500 cilvēkus. Tā viņi drīz vien visus izsūtīs.“

Tiešām izsūtišana notika katru dienu. Cietuma sētā iebrauca lokomotīve ar vairākiem vagoniem un tajos sadzina 100 līdz 500 cilvēkus. Piekdienās un otrdienās gāja lieli ešaloni uz ziemeļiem un Sibīriju. Katrā ešalonā bija līdz 1000 izsūtamo.

No izsūtišanas visi baidījās, jo trimdā gaidīja nāve, kaut gan arī šeit nebija daudz labāk. Es, turpretim, ar nepacietību gaidīju, lai mani izsūta.

Kādu dienu mani vēl izsauca izmeklēšanas tiesnesis. Pie viņa atradās arī kāds gadus 17 vecs jauneklis. Tas tikko bija atbraucis no Latvijas un apgalvoja, ka redzējis mani slepenajās komunistu sapulcēs un pēc tam kopā ar politiskās pārvaldes ierēdņiem. Ja šim jaunekļa apgalvojumam būtu noticējuši, tad tas man maksātu dzīvību. Arī tādēļ gribēju tikt prom no šejienes, jo te vēl varēja notikt visādas nejaušības.

Par to liecināja gadījums ar somu Jucho Sepinenu. Viņš bija nolikts virtuvē pie kartupeļu tīrīšanas. Kādu dienu uzraugs viņu pasauca.

„Sepinen, nāc līdz!“ Vai nu uzrauga balsi bija kautkas draudošs, vai arī tas tikai tā likās, bet spēcīgais somas nobāla, pustīrītais kartupelis izkrita no rokām.

„Uz kurienu?“

„Iesim, iesim, nejautā.“

Soms aizgāja un vairs neatgriezās. Vaj viņu nošāva, to mēs neviens skaidri nezinājām, bet kautkāds instinkts, kas rodas tikai cietumā, kur katru acumirkli draud briesmas, mums teica, ka Jucho Sepinenu aizveda uz turieni, no kurienes vairs nav atgriešanās.

Starp daudziem ieslodzītiem krievu mācītājiem bija arī viens „dzīvās baznīcas“ piekritējs. Tas bija pārgājis komunistu pusē, dziedāja slavas dziesmas komunistu varasvīriem, tāpat kā agrāk caram. Bet arī viņam nebija klājies labi — komunisti bija to iesēdinājuši cietumā kopā ar citiem kontrevolucionāriem. Un šeit viņam neklājās labāk, kā citiem, varbūt pat sliktāk, jo cietumnieki viņu neieredzēja un visādi nicināja.

Liekas, ka vienīgi viņš ne uz ko vairs necerēja. Vecos elkus viņš bija atmetis, bet jaunie atmeta viņu.

Leņingrādas pārsūtīšanas cietumā sēdēja ļoti daudzi somi. Tie, labāku dzīvi meklēdami, bija vai nu kaut kur nozagtās motorlaivās atbēguši uz Padomju Krieviju, vai arī citādi nelegāli pārnākuši robežu. Visus šos pārbēdzējus bez žēlastības meta cietumā, jo komunisti baidījās, ka līdz ar viņiem varētu būt pārnākuši spiegi un aģitatori, lai sarikotu sacelšanos pret padomju varu. Tie gan lūdzās un raudāja, apgalvodami, ka nākuši palīgā celt jaunu dzīvi, bet tas neko nelīdzēja.

Somi, izbaudījuši cietuma šausmas, lūdzās, lai laiž atpakaļ uz dzimteni taisīt revolūciju. Bet kas šos vairs laida. Tiem piesprieda 3 līdz 10 gadus spaidu darbus izsūtīšanā. Agrāk tos sūtījuši uz ziemeļiem, bet tur somi bieži bēguši, tādēļ tagad sūtīja uz Urāliem vai Sibīriju.

Cietuma slimnīcā atradās vairāki somi, kas bijuši nodarbināti pie „Nevdubstroja“ elektrostacijas celšanas.

Ziemā tie bija bēguši, bet nomaldījušies, nosaldējuši locekļus un netālu no Somijas robežas noķerti. Tagad šie kropļi mitinājās cietumā un sapņoja par dzimteni. Tagad viņi atcerējās, ka tur cūkas un suņus labāk baro, nekā šeit ieslodzītos.

Cietuma slimnīcā bija novietots arī kāds Boriss Kuteņikovs, kuŗa māsa dzīvojot Latvijā. Viņš strādājis „Eksportļezā“, bet kad GPU dabujusi zināt, ka viņš ir ģenerāļa dēls, tūdaļ apcietinājusi. Viņa tēvs priekš kaŗa pārvaldījis Pēterpils kuŗu būvētavas. Šis jauneklis cieta tikai tādēļ, ka viņa tēvs bijis ģenerālis.

Ja kāds nebija mierā ar cietuma apstākļiem, tas varēja rakstīt cietuma priekšniekam lūgumrakstu. Tad izdeva pelēku ietinamā papīra gabaliņu delnas lielumā. Uz tā vajadzēja rakstīt.

Bet arī šo pašu ietinamo papīri deva ļoti reti. Ši iemesla dēļ kādu dienu iznāca liels tracis ar matrozi Južinu. Viņš bija ieslodzīts par dumpošanu uz kuŗa „Marats“. Matroži tur bija iztaisījuši tādu joku. Būdami nemierā ar ēdināšanu, tie piepildījuši kuŗa automatiškos ugunsdzēsšanas aparātus („Minimaksus“) ar bencīnu un tad paši kuŗi aizdedzinājuši. Kad ugunsdzēsēju komanda bija laidusi darbā aparātus, bencīns izplūdis laukā un uguns kļuvusi arvien lielāka, tā kā izdedzis gandrīz viss kuŗis. Daudzus matrožus nošāvuši, bet Južins, kā mazāk vainīgs, gaidīja savu likteni.

Kad Južinam nedeva papīru lūguma rakstišanai, viņš pieteica savdabīgu streiku: atgriežoties no pastaiģas, nostājās uz kāpnēm un negāja vairs kamerā.

„Tik daudz laba es esmu darijis padomju valdībai un tagad mani te spīdzina!“ viņš kļiedza. „Nemiešu blakšu un utu pilnā kamerā! Neēdīšu samazģas!“

Uzraugs un korpusa vecākais paķēra viņu zem padusēm un ar varu gribēja iebrūst kamerā. Bet Južins pieķērās pie kāpņu margām un nebija nost dabūjams. Korpusa vecākais bija kāds Puškarevs. Es viņu jau pazinu no Špaļernas cietuma, tur viņš bija kļuvis slavens ar savu prasmi sist cietumniekus. Puškarevs ar visu sparū metās virsū Južinam un deva ar savām varenām dūrēm tam pa roku locītavām. Matrozis, kas bija vēl spēcīgāks, uz brīdi palaida rokas un atgrūda abus sitējus kā mazus bērņus. „Nost, sātan!”

Piestedzās vēl citi uzraugi un mēģināja sasiet matroža rokas ar dvieļiem. Pēkšņi marga nolūza un gandrīz visi seši vai septiņi vīri nogāzās lejā.

Sitieni bira kā krusa pa matroža galvu, kaklu, muguru. Dvieļi savilkās ciešāk ap kājām un rokām. Beidzot Južinu nogāza zemē un Puškarevs ļāva viņu saviem zvēriskiem instinktiem: spārdīja sasaistīto ar savu smago zābaku pa visvārīgākām vietām,

Šajā akmens sprostā cilvēki kļuva kā mežoņi. Ciešanas vairs nemanīja līdzjutību. Arī es pēc pārdzīvotām šausmām vieninieku kamerā, gaidot nāves sodu, biju kā apmāts. Bet lielākā daļa uzraugu un korpusu vecākie noraudzījās cietumnieku ciešanās ar zadistisku prieku un katrā gadījumā mēģināja sev šo prieku sagādāt.

Kādu dienu otrs korpusa vecākais Belonogovs, kas bija ne mazāks ieslodzīto spīdzinātājs mani pasauca:

„Nu, Alksni, sataisies uz ceļojumu.”

Tas nozīmēja, ka esmu ieskaitīts ešalonā un drīz jānodās trimdā. Es kļuva priecīgs kā mazs bērņš. Citi ieslodzītie nesaprašanā raudzījās mani: trimdā ne-

vienu negaidīja nekāda labā dzīve. Man tomēr bija savi plāni — bēgt, lai tur vai kas!

Es vēl joprojām staigāju savos svārkos bez vienas piedurknes. No tā mani pazina viss cietums. Kad es gāju pa pagalmu, cietumnieki pa logiem sauca: „Lai dzīvo Latvija!”

Šos saucienus gan aizliedza, bet kas milzīgajā cietumā varēja sameklēt īsto klieudzēju. Arī cietumā tomēr ir savas pārgalvības un palaidnības.

Tā tad vajadzēja sataisīties braucienam. Uz kuriem, to pats vēl nezināju.

Dažas dienas vēlāk paziņoja, ka izbraukšana notiks 21. maijā uz Solovkiem. Es biju iedalīts ešalonā, kuņā bija ap 900 cilvēku. Tanī pašā dienā bija nozīmēts arī otrs ešalons ar 800 izsūtamiem uz Sibīriju. Ar to brauca mani kameras biedri — Sokolovs un citi pretlielinieku organizācijas dalībnieki.

Mana galvenā sagatavošanās bija tā, ka mēģināju paturēt galvā ceļu, pa kuņu mēs brauksim. Dažos komunistu laikrakstos, ko mēs cietumā dabūjām lasīt, dažreis bija primitīvi zīmētas kartes. Tās es rūpīgi izgriezu un noglabāju. Vislabākā bija karte ar jauno kanālu, kas savienoja Balto jūru ar Oņegas ezeru. Tur bija redzams viss mūsu brauciena maršruts. Un galvenais — Somijas robeža nebija tāju. Sirds nodrebēja to iedomājoties...

Dienu pirms izbraukšanas visiem izsūtamiem ar mašīnu nogriezta matu līdz ādai. Sadzina pirti. Drēbes sakāra uz vadžiem un iebīdīja dezinfekcijas kamerā. Kad mēs saņēmām drēbes atpakaļ, tās bija baltas no — utim, kas tagad bija izlīdušas no vilēm. Daļa bija beigtas, citas tomēr vēl rāpoja. Nopurinājām, cik bija iespējams, un vilkām mugurā.

21. maija rītā izsūtamos izdzina cietuma sētā. Tā vien likās, ka tie nav cilvēki, bet aitu bars, ko dzen uz kautuvi. Citi uzpampušām sejām, citi dzeltēni, iekritušām, nemierīgām acīm, citi flegmatiski, itkā pamiruši. Vairums noskranduši, noplīsuši. Es savos svārkos, kuņiem gan bija tikai viena piedurkne, izskatījos vēl diezgan pieklājīgs. Dažu izsūtamo viss apģērbs sastāvēja no krekla un saplīsušām apakšbiksēm.

Tādus mūs pa Ļeņingrādas ielām nevarēja dzīt, tādēļ sakrāva pa 30 cilvēkiem smagā automobilī un aizveda uz Somijas staciju.

Vai tiešām visi šie nožēlojamie cilvēki bija tik bistami Padomju varai, ka tos vajadzēja sūtīt uz neapšaubāmu iznīkšanu? Pa lielākai daļai tie bija tumšie zemnieki, kam gar politiku nebija nekādas daļas. Bet Padomju valdība izdeva tik dažādus un pretrunīgus dekretus, ka ar labāko gribu neviens nevarēja nodzīvot tā, lai pret kādu no tiem neapgrēkotos. Tas nebija iespējams pat tādām, kas pazina visus dekretus un likumus, kur nu vēl zemniekam. Tā, piemēram, starp izsūtāmiem bija zemnieki, kas Padomju valdības sākumā bija dabūjuši komunistu uzslavu par labi nostādītu lopkopību, bet tagad šī paša iemesla dēļ viņus izsūtīja trimdā. Pusgadu vēlāk, kā zināms, iznāca atkal jauns dekrets, kas ceļ godā labos lopkopjus. Visas šādas svaidīšanās rezultāts ir tas, ka lopu skaits Padomju Krievijā katastrofiski samazinājies. Un nevien lopu, bet arī lopkopju skaits.

Starp izsūtāmiem bija arī daudz pareizticīgo mācītāju, sākot no sādžas popa, beidzot ar bīskapiem. No Ļeņingrādas 230 baznīcām bija palikušas tikai dažas, citas visas bija nojauktas. Tagad vajadzēja iznīcināt baznīcas dzīvo inventāru — mācītājus.

Klusībā cerēju, ka varbūt izdosies izlekt no smagā automobiļa, bet šīs cerības vajadzēja atmet, jo auto traucās pa ielām ārkārtīgā ātrumā. Turklāt cietuma priekšnieks visiem paziņoja:

„Kas mēģinās bēgt, to uz vietas nošaus!“

Stacijā mūs gaidīja 10 vagoni ar aizrestotiem logiem. „46 vietas“ — stāv rakstīts uz katra vagona. Nopriecājamies, ka būs ērta braukšana. Bet mūsu prieki drīz beidzās: katrā vagonā sadzina 90 cilvēkus.

Durvis noslēdza un katrā vagona galā nostājās pa sargam, kas caur restotu lodziņu durvis varēja novērot, ko mēs darām. Par bēgšanu nebija ko domāt.

Visi tomēr gribēja kaut kādā veidā paziņot par izsūtīšanu piederīgiem. Daži bija dabūjuši papīra gabaliņus un sāka uz tiem rakstīt atvadišanās vēstules.

„Lūdzat par mums Dievu, mūs aizsūta uz Solovku elli, no kurienes neviens neatgriežas.“ Zem šādas vēstules parakstījās visi, cik atļāva papīra gabaliņa lielums. Kamēr vilciens manevrēja stacijā, vēstulītes izmietām pa logu.

Vienu no šādām vēstulītēm pacēla kāda sieviņa. Izlasīja un sāka raudāt. Mums no tā kļuva vēl smagāk ap sirdi.

Visu nakti vilciens braukāja pa Ļeņingrādas dzelzceļu mezglu. 22. maijā devamies ceļā no „25. oktobra“, agrākās Nikolaja stacijas.

Mūsu vagonā bija vairāki inženieri, starp tiem arī Nikolaja dzelzceļa galvenais inženieris Mamontovs. Agrāk neskaitāmas reizes viņš pa šo dzelzceļu bija braucis zalonvagonā. Viņš pazina apkārtni, stāstīja, kur mēs atrodamies, ko redzam.

Dzelzceļa malās jaunie elektrības vadu dzelzstorni. Pa šiem vadiem nāca elektrība no Volchovstroja.

Pārsteidza mūs tas, ka gandrīz uz katra kilometra bija redzamas sadauzītu vagonu atliekas. Likās, ka te notikusi viena katastrofa pēc otras. Dažos posmos bija redzami veseli vilcieni, kā sadeguši un iegāzušies grāvi. Neviens nerūpējās par to novākšanu. Aiz Zvankas stacijas visi meži pilni izsūtamo nometnēm. Šur tur stāv sargposteņi, kas vēro meža darba strādniekus. Blakus nometnēm rēgojas milzīgs daudzums krustu — kapsētas, kur atraduši mieru izsūtītie.

Meži, purvi, klintis. Mēs braucam dienu un nakti, arvienu tālāk uz ziemeļiem, kur mūs, varbūt, gaidīja tāds pats liktenis, kāds ķēris daudzus izsūtītos — kaps ar koka krustu tundras malā.

Sestā dienā iebraucām Kemē, mazā pilsētiņā uz Baltās jūras krasta. Caur šejieni sūtīja uz Solovecku salām lielāko daļu notiesātos. Netālu no pilsētiņas bija iekārtots izdalīšanas punkts Taškaturka. Tur mūs visus sadzina lielā barakā. Izkratīja, atņēma naudu, pulksteņus. Izdalīšanas punkta priekšniecība motivēja to tādi, ka notiesātie varētu viens otru apzagt. Patiesie iemesli bija citādi. Ar naudu vaj citām vērtslietām izsūtītie varētu piekukuļot sargus un aizbēgt.

Arī man bija pulkstens. To es noslēpu bikšu pakaļējā kabatā. Ar sirds drebēšanu gaidīju, kamēr mani izkratīs. Atradīs — būs slikti. Uzraugs apgrābstīja kabatas . . . Neatrada.

Pirmā dienā sarīkoja sapulci. Runāja paši izsūtītie.

„Mums jāpalīdz uzbūvēt jaunā Krievija . . . Ar to mēs izpirksim savu vainu un divos, trijos gados būsīm brīvi Padomju Krievijas pilsoņi . . .“

Neviens neņēma šos vārdus pie sirds. Liekas, arī paši runātāji neticēja tam, ko runāja. Bet kaut

kādā veidā vajadzēja ļaut izplūst enerģijai, kas bija sakrājusēs pa ilgo ieslodzīšanas laiku.

Vakarā mūs sadzina pirtī un atkal apcirpa, šoreiz nevien galvu, bet arī citas ķermeņa daļas. To darīja itkā tūribas labad, bet patiesībā tādēļ, lai bēgšanas gadījumā varētu vieglāk izbēgušo pazīt.

Otrā dienā mūs uzcēla agri un paziņoja, ka jāiet meža darbos. Jāstrādā 8 stundas, bet kas ierakstas trieciena brigādē, tiem — 16 stundas. Triecieniķi varēja izpelnit līdz 3 mārčiņām maizes dienā, pārējie dabūja tikai 1 mārčiņu.

Arī es ierakstījos triecieniķos. Ne maizes dēļ, bet lai būtu vairāk laukā un lai vieglāk varētu bēgt. Bēgšanas domas man ne acumirkli neizgāja no galvas. Liekas, tās perināja arī visi citi izsūtītie.

Mūs sadalīja pa seši cilvēki partijā un uzrauga pavadībā nosūtīja uz kilometru attālo mežu. Jānolaiz koki, jāsazāgē, jānocērt zari.

Mūsu partijā bija arī latvietis Leitans un kāds krievu inženiers. Sarunās nomanīju, ka arī viņi gatavojas uz bēgšanu.

„Suņa dzīve mums laikam Solovkos būs,” ieminējos es. Tas nozīmēja jau tik daudz, ka arī es esmu ar mieru bēgt ar viņiem kopā.

Vakarā, aprunājoties ar citiem izsūtītiem, kas bija šurp atvesti jau agrāk, dabūju dzirdēt šausmu lietas.

No Ziemeļkaukāzas uz Kemi izsūtīts ešalons ar 1200 apcietinātiem. Pa ceļam tiem devuši tikai pusmārčiņu maizes un nevārītu ūdeni. Visi izsūtītie saslimuši ar asinssērgu. 16. maijā ešalons ieradies šeit, bet pie dzīvības bijusi tikai puse izsūtīto. No pārējiem katru dienu mira desmitiem. Dzīvi palikuši tikai

16 cilvēki, bet arī tiem vairs neesot nekādu cerību uz izvesoļošanu.

Galdnieka darbnīca taisīja zārkus — vienkāršas koka kastes, bet nespēja izgatavot tik daudz, cik bija vajadzīgs. Kastes ar liķiem sakrāva vezumā un veda uz tundru. Nepietiekoši sanaglotās kastes pa ceļam izjuka, liķu locekļi līda laukā.

Tundrā izraka ap divi pēdu dziļas bedres — dziļāk zeme bija sasalusi — un tur sagāza mirušos.

30. maijā pienāca kuģis no Solovkiem. Tūliņ pa visu nometni izplatījās vēsts, ka 1. jūnijā kuģis ies atpakaļ un aizvedīs arī mūs uz šausmu salu, no kurienes izbēgt bija maz cerību.

Tā tad jārikojas drīz. Jāapdomā visas iespējas, visi ceļi. Sarunāties ar Leitanu un inženieri? Vaj bēgt vienam? Šodien, kad mēģināju pārrunāt bēgšanas plānu, tie bija atturīgāki. Ja viņi izbēg pirmie, tad man izredzes vājas, jo skaidrs, ka tad tūliņ pastiprinās apsardzību.

Uzticams cilvēks bija krievu mācītājs — tēvs Nikolajs. Vakarā es to pasaucu sāņus un pastāstīju savu nodomu.

„Bēdz, dēliņ, viens. Trim būs grūtāk, saķildosaties pa ceļam. Es lūgšu Dievu, lai tev labi izdodas.“ Vecais mācītājs izvilka no kabatas sāls trauciņu un iespieda to man saujā. „Tas tev ceļā labāk noderēs, nekā citi ceļabiedri.“

Visu nakti neaizvēru ne aci. Līdz rītam biju izdomājis bēgšanas plānu visos sīkumos.

Vispirms: jāpārdod pulkstens un jādabū nauda. Starp izsūtītiem neviena pircēja neatradās — nebija naudas.

Ar trīcošu sirdi devos uz nometnes bodīti. Pārdevējs pēc ilgas kaulēšanās sasolīja par pulksteni 50 rubļus. Tas bija maz, ļoti maz, bet par tiem es tomēr varēju dabūt to, kas man nepieciešams: pumārčiņu sāls, kabatas nazi, divas kastiņas sērkočiņu.

Visu to rūpīgi noslēpu kabatās un devos atpakaļ uz baraku, kur izsūtītos jau sadalīja grupās, lai dzītu darbā.

Mūs aizved mežā. Ķeros pie darba, bet tas neso- kas. Stundas velkas tik gausi. Uzraugam pār plecu šautene . . . Pēkšņi viņš pienāk klāt.

„Kas ar tevi ir? Ko tu tūlējies! Kas tā par strādāšanu!“ viņš uzsauc. „Triečiniekos ierakstījies, bet velkas kā vēzis.“

Viņa uzsauciens man nāk kā gaidīts. Es sāku sūdzēties.

„Biedri uzraug, šausmīgi slāpst. No rīta saēdos sālītās reņģes, taisni slikta dūša . . . Atļaujiet aiziet uz upīti nodzerties.“

„Nu, ej, tikai neaizpeldi pavisam.“

Upīte nav tāļu, soļus piecdesmit. Eju gausiem soļiem, kājas vilkdams. Bet tās trīs no uztraukuma. Kā putnam gribētos pacelties un ielaisties mežā . . .

Upmala apaugusi krūmiem. Ūdens nav dziļš, burbuļodams tas lēkā pa akmeņaino gultni.

Nodzeros . . . Bēgt? . . . Paskatos uz uzraugu. Tas stāv atspiedies pret koku, bet tad pēkšņi pagriež galvu uz manu pusi. Nu vairs bēgt nevar. Nedrīkst vilcināties arī upmalā . . . Uzraugs skatas un gaida.

Lēniem soļiem eju atpakaļ. Sirds sit kā neprātīga. Rokas un kājas trīc. Vai tiešam neaizbēgšu? . . . Rīt kuģis iet uz Solovkiem, no kurienes nav atgriešanās . . .

Paiet stunda, pusotras. Uzraugs atsēdies uz celma, ber machorku uz avizes gabaliņa un griež smēķi...

Tagad vai nekad!...

Lēni nolieku cirvi un uzrauga acu priekšā eju uz upīti. Atļauju vairs neprasu. Aiz uztraukuma arī nevarētu parunāt ne vārda. Eju. Klausos: sauks vai nesauks?.. Nesauc. Kājas deg mikstajā sūnā.

Upīte. Paskatos atpakaļ: uzraugs mierīgi sēž uz celma un kūpina machorku. Tikko esmu aiz krūma, metos upītē. Ūdens līdz ceļiem. Izbrienu malā un dodu kājām ziņu. Gar upīti uz augšu, pār akmeņiem, ciņiem, krūmiem. Likumā pārbrienu upīti vēl es reiz. Paskrienu gabalu un brienu atkal upītei pāri. Tā reizes piecpadsmit. Uzraugiem ir suņi — pēdu dzinēji. Bet ūdens pēdas jauc...

Pēkšņi norīb šāviens. Atskan svilpju trilleri. Trauksme!

Es pametu upīti un dodos mežā. Sūna miksta un bieza, vietām sniedzas līdz ceļiem. Skreju, cik spēju, bet spēki sāk izsikt. Kilometrus divus esmu noskrējis.

Zem divām mazām eglītēm sūna augsta un bieza. Atplēšu to vaļā kā vilnu, palienu apakšā. Mikstā sūna apsedz mani visu. Novērošanai atstāju mazu caurumiņu. Neviens mani te neatradīs, ja tikai suņi neuzkrit uz pēdām...

Netāju dzelzsceļa sliedes. Pa tām brauc drezina. Meklē mani... Pēkšņi tuvumā atskan balsis. Palūru: nāk sarunādamies divi čekisti... Taisni uz mani...

Es ieraujos sūnā un sastingstu. Balsis nāk arvien tuvāk un tuvāk... Sirds dauza kā āmurs. Liekas, šo troksni pat maniem pēdu dzinējiem vajadzēja dzirdēt.

Bet te balsis pamazam kļūst klusākas. Aiziet... Es paceļu galvu: abi čekisti turpina brist pa sūnām, mierīgi sarunādamies.

Pēc briža uz dzelzsceļa stigas atskan saucieni: sauc suņus. Es atkal sastingstu. Ja suņi saodīs pēdas, tad glābiņa vairs nav!

Brauc drezina. Liekas, mani vajātāji sakāpj tajā un aizbrauc. Viss paliek klusu.

Guļu sūnās stundas divas. Vieni sāni samirkuši gluži slapji un es sāku salt. Nometu sūnas un pieceļos. Neviena ne redz, ne dzird. Nu tikai uz priekšu!

Kā zaķis pārlecu pāri dzelzsceļa stigai un atkal pazūdu biežajā mūža mežā. Bīstamākā vieta ir garām, uz stigas nebija neviena cilvēka.

Eju atkal. Sausie zari plēš drēbes, seju, rokas. Kaut kādi asi, dzeloņaini augi ķeras zeķēs un sadriskā tās. Kā meža zvērs es spraucos cauri bieziem krūmiem, lecu no ciņa uz ciņa. Vietām zeme zem mīkstām sūnām vēl sasalusi, vietām kājas iestieg līdz ceļgalam dūņainās bedrēs. Šur, tur zem egļu zariem veselas kupanas sniega.

Bez apstājas dodos uz priekšu stundas trīs. Vienmēr uz vakariem — tur vajaga būt Somijai. Bet vai neesmu nomaldījies? Saule iegrimusi pelēkā miglā un virziens pēc tās vairs nav nosakāms.

Bet te nāk palīgā manas cietumā iegūtās zināšanas. Mūža mežā kokiem lielākā daļa zaru dienvidpusē. Šī puse apaugusi arī ar sūnu. Ziemeļzemju iedzīvotāji tādā kārtā nosaka debespuses pat tumšā naktī.

Pārbaudu virzienu un dodos tālāk. Pēkšņi kājas ieslīd kā bezdibenī ne acumirkli esmu līdz kaklam dūņu bedrē. Roka vēl laikā satver noliekušos egļu

zaru. Es cīnos kā medus podā iekritusi muša, kuļos uz priekšu un atpakaļ. Beidzot sataustu bedres malu un izrāpjos laukā.

Manas dārgākās mantas — sāls un sērkokociņi? Tie noglabāti zem svārkiem. Sāls saslapusi, bet sērkokociņi gandrīz sausi.

Par ceļa turpināšanu vairs nav ko domāt. Es uzkuru uguni, lai izžāvētu drēbes un sasildītos. Šajā meža biezoknī nav daudz ko baidīties, ka mani kāds ieraudzītu.

Apēdu pēdējo maizes garozu, ko biju paņēmis līdz. Sūnās sarkani mirdz pagājušā gada dzērvenes un brūklenes. Tās garšo lieliski.

Biezajā mežā metas krēsla. Tā tad tuvojas pusnakts. Šeit sākušās jau baltās naktis, kad saule pie horiconta nemaz nenoriet: noslid līdz koku galiem un atkal ceļas augstāk.

Kautcik izžāvējis drēbes, es iztaisu sev guļas vietu no egļu zariem un sūnām. Ugunsroku atstāju degot: tas aizbiedēs lāčus, kuņu pēdas te redzamas ik uz soļa. Bet odi un kniņļi mācas virsū bariem kā paši nelabie. Pret tiem nelīdz ne uguns, ne dūmi. Visa seja un rokas man sapampušas no viņu kodieniem. Viņu sīkšana un džinkstēšana tik nepatīkama. Ietinu galvu svārkos un cenšos aizmigt.

Es pamostos no šausmīga kliedziena. Kas un kur kliedz, pirmā acumirkli nevaru saprast. Tad ieraugu netālu eglē baltu putnu, līdzīgu rubenim — tas ir kliedzējs. Aizbaidu to, bet netālu sāk kliegt otrs.

Pošos tālāk, jo saule jau labā gabalā. Veļu ar nodevīgiem „Uslag“ (Solovecku nometnes pārvalde) burtiem atstāju turpat. Tāpat arī vatētos nometnes svārkus. Tie mani nodotu pirmā acumirkli. Un šejie-

nes zemnieki medī izbēgušos izsūtītos ar vēl lielāku aizrautību, nekā briežus. Par katru saķertu bēgli viņi dabū 6 pudus rudzu miltu. Tā šejienes apstākļos ir vesela bagātība.

Jādomā arī par iespējamiem lāču uzbrukumiem. Es salasu sauso sūnu, savīstu to kopā ar nokaltušiem egļu zariem un ar to rokā eju kā vairogu. Otrā rokā sērkokociņi. Tiklīdz parādīsies lācis, es aizdegšu savu lāpu. Viņš katrā ziņā izbīsies un aizbēgs.

Mani sāk mocīt izsalkums. Dzērvēnes un brūklenes ir labas, tās atveldzē, bet ēstgribu tās neapmierina. Kaut varētu noķert kādu zaķēnu. Šur, tur izlec no krūmiem pelēkais Jānītis un aizcilpo pa krūmiem. Bet mazo zaķēnu nekur neredz.

Sāku raudzīties pēc putnu ligzdām. Bet ko atrodu, tās visas tukšas. Te no kāda iedobuma bērzā izskrien baltvēderains putniņš. Piezogos kā kaķis — varbūt otrs vēl iekšā. Putniņa nav, bet ligzdiņā 6 oliņas. Tas ir atradums, kas dārgāks par zeltu!

Kāri es tās izdzeru. Bet ēstgriba no tā nemazinas, tā tikai atmodināta. Bet nav laika daudz domāt par ēšanu — vajaga steigties uz priekšu. Es esmu iekļuvis purvainā vietā: kur kāju speru, tur grimstu. Nometos rāpus, tā iet lēni uz priekšu, bet esmu drošs, ka neiegāzīšos bedrē.

Paiet otra nemierīga nakts zem egles zariem. Odi kož, kautkur rej lapsas, kliež baltie rubeņi. Mežs pilns dzīvības. Tikai tādu radījumu, kā es, šeit neredz.

Izsalkums sāk mākt gribu uz priekšu. Skābās ogas žņaudz iekšas. Kaut jel būtu gabaliņš maizes vai gaļas!

Trešā dienā pienāku pie prāvas upes. Arī tā pilna dzīvības. Kaut kādi melni, spīdīgi dzīvnieki tur lēkā un spēlējas, bet līdz ko tuvojos, tie pazūd zem ūdens. Liekas, ka tie ir ūdri.

Arī man jātiek pāri upei — vakari ir uz to pusi. Es izģērbjos, sasienu drēbes pauniņā un brienu aukstajā ūdenī. Kad ūdens līdz padusēm, metos peldus. Straume spēcīga un ta nes mani lejup. Ar pūlēm tomēr esmu pāri.

Tuvojās vakars. Auksti drebuļi pārņem visu miesu un es vairs netieku no tiem vaļā. Pamazām sāk zust spēki. Vairs citādi nevaru tikt uz priekšu, kā tikai atbalstoties ar rokām pret kokiem un krūmiem, vai arī rāpus.

Beidzot galīgi pagurstu. Uzmeklēju sausāku uzkalniņu, iekuru uguni un aizmiegu.

Kad pamostos, vairs nevaru pakustināt ne locekli, Rokas un kājas sapampušas kā bluķi. Auksts, apmācies. Sāk snigt. Es jūtu, ka spēki mani galīgi atstājuši. Vaj tiešām man būs jānomirst šajā mūža mežā?

Es guļu murgos. Galva sāp tik briesmīgi, ka liekas, tā pārplisīs. Rokas tikko varu pakustināt. Tās piepampušas un šausmīgi smagas. Aptaustu seju. Arī tā piepūsta, saspilēta, gluda, kā izmircis zābaks. Visu miesu dur kā adatām.

Reizēm saule uzkāpj augstu debesis, gandrīz virs galvas, reizēm atkal nolaižas līdz horicontam. Iet diena pēc dienas. Laikam būs šeit jānomirst... Bet arī tur trimdā būtu nāve.

Kaut gadītos kāds cilvēks! Nē, to tikai nē! Katrs mani nodotu čekistu rokās un tad nāve būtu neizbēgama.

Naktis rej lapsas, svelpj putni. Dažreiz tuvumā brikšķ zari — tur skrien meža zvēri. Es nevaru vairs pat uguni uzkurt, lai tos aizbiedētu un lai pats sasildītos.

Dienu skaits man sajucis. Laikam jau piektā diena, kamēr guļu šeit kā vecs, satrūdējis prauls. Galvas sāpes pamazām pāriet, ķermenis kļūst vieglāks, es jau varu drusku pakustēties. Sagrābstu sniega pikū un iebāžu to mutē.

Ak, Dievs, kaut tiktu atpakaļ dzimtenē! Vēl redzēt sievu un bērnus!

Spēki sāk pamazām atgriezties. Piecelties vēl nevaru, bet tāpat rāpus aizvelkos līdz upītei, pāri simts metrus attālumā. Nodzeros. Apraugu akmeņus, vai aiz tiem nav kāda zivtele... Būtu to dzīvu aprijis.

Pļunkš! Kaut kas iekrit ūdenī. Varde! Kaut vienu dabūtu rokā! Es uzmanīgi rāpoju gar upītes malu un apskatu katru cini, vai tur nav kāda paslēpusēs. Viss velti.

Esmu tā noguris, ka netieku vairs uz priekšu. Apsēžos piesaulē un skatos ūdenī, kur skraida zivis...

Pēkšņi liela varde nolec taisni priekšā un apbrīno mani savām apaļajām acīm. Zelta gabalu es nebūtu kārāk ķēris, kā šo mazo, glumo radījumu. Tas ir man rokā! Turu to cieši kā vislielāko dārgumu.

Ļauns liktenis ķēra vardi. Pēc acumirkļa āda bija novilkta un apaļie stilbiņi cepinājās uz steigā sakurtās uguns.

Nekad savā mūžā vēl nebiju ēdis tik garšīgu cepeti kā šo. Tā bija visgardākā delikatese. Žēl tikai, ka abās ciskiņās tik maz gaļas.

Drusku atpūties dodos jaunās medībās. Drīz vien man rokā otra, kaut mazāka, bet gaļa tikpat garšīga.

Vēl trīs mazie lēkātāji tai dienā dabuja galu. Nav garšīgāka ēdiena pasaulē, kā varžu cepetis. Un kāds spēks no tā rodas!

Atpūšos vēl pusstundu un uzsāku no jauna savu ceļojumu. Pēc pāris stundu gājiena esmu pie maza ezeriņa. Tuvumā laikam dzīvo ļaudis, jo ezermalā stāv laiva. Ilgi vēroju, vai nav redzams kāds cilvēks. Tad tuvojos laivai. Varbūt, ka tur pamests kautkas ēdams.

Divas makšķeres! Tās mani glābs no bada nāves! Vēlreiz apskatos, vai tuvumā nav cilvēku, paķeru makšķeres, skārda bļodiņu, kas guļ laivas dibenā, ūdens izsmelšanai, un vecu maisu.

Esmu ar savu laupījumu krūmos. Neviens mani nav redzējis.

Eju labu gabalu gar ezeriņa malu. Apslēptā licīti izmēģinu savu laimi. Uzspaužu uz āķa lielu dunduru un iemetu makšķeri. Acumirkli pludiņš nogrimst zem ūdens. Kaut kas rausta makšķeri kā pats nelabais.

Rauju no visa spēka — varena zivs pazib gaisā un tad nokrīt man pie kājām. Zili-melns asaris, mārciņas pusotras smags!

Noķeru jaunu dunduru un atkal iesviežu. Vēl āķis nav pieskāries ūdenim, ka jauns asaris to saķer. Liekas, viss licītis pilns zivīm. Es velku vienu asari pēc otra. Pusstundas laikā manā priekšā guļ vesela kaudze zivju — 18 milzīgi asari.

Maniem priekiem nav gala. Nu badā vairs ne-nomiršu. Uz kuru uguni un nozagtajā skārda bļodiņā drīz vien vāras varengarda zivju zupa. Paēdis, izvelku vēl ap 25 asarus. Visas zivis sabāžu maisā — par nākošām dienām arī jāpadomā.

Ar smago maisu plecos turpinu ceļu. Patiesībā — no ceļa un iemītām tekām man jābīstas, visvairāk, jo tur mani var ieraudzīt cilvēki. Tā tad tikai pa mežu, arvien uz vakariem.

Vakarā atraisu maisu un izcepju trīs asarus. Tie vairs neliekas tik gardi. Kaut būtu gabaliņš maizes! Novārdzinātais organisms nemaz tik viegli nepanes taukās zivis.

Otrā dienā mana zivju nasta sāk smirdēt. Maiss nospiež arī plecus un apgrūtina iešanu. Mest zemē? — Bet tā būtu spēlēšanās ar bada nāvi. Velku savu zivju bagātību līdz — tikai ar to es varu cerēt uz izglābšanos.

Vēl paiet diena. Pēkšņi starp kokiem pazib ūdens. Mazs, kristaldzids ezeriņš. Un kas tajā zivju! Sataisu makšķeri un velku vienu asari pēc otra. Kamdēļ man vajadzēja divas dienas vazāt līdz puvušo zivju nastu? Tās tikpat vairs nebija ēdamas.

Tagad sastopu savā ceļā neskaitāmus ezerus, upītes, strautiņus. Visur brīnišķas zivis. Dažs ezers 20 līdz 30 kilometru garumā un paiet dienas divas, trīs, kamēr apeju tam apkārt.

Beidzot nonāku pie lielas, straujas upes. Nav ko domāt tai ne pārbrist, ne pārpeldēt. Sameklēju vētras nolaustus koka gabalus un ar klūgu palīdzību uztaisu plostu. Sēžos tam virsū un stūrēju pāri. Bet tiklīdz plosts atgrūsts no malas, straume to satver un nes uz leju. Kuņu katru acumirkli tas var sašķīst pret lieliem akmensbluķiem. Ar gaļu koku atgrūžos no tiem un pamazām tuvojos otram krastam. Bet nu nav tālu arī līdz ūdens kritumam, kur ūdens mutuļo un vāras kā lielā katlā. Es stumjos ar visu spēku, bet plosts drāžas uz atvaru kā magneta pievilkti. Plosts

jau virpuļa varā — laimīgā kārtā straume to pasviež uz krastmaļu. Es pieķeros pie nolikušā koka zara un tajā pašā acumirkli ūdens izrauj plostu man no kāju apakšas. Eekritu ūdenī; izmisis cīnos ar straumi, kas arī mani rauj lejup. Beidzot tomēr esmu krastā. Plosts, ierauts atvarā, sašķīst gabalos.

Atkal priekšā meži, purvi, klinšu bluķi. Kad tikšu tiem garām, kad tikšu tiem pāri? Man sajucis dienu skaits, bet liekas, jau nedēļas trīs eš klistu pa mežu, ar vienīgn cerību sirdī — sasniegt atkal dzimteni.

No kāda uzkalniņa paveras plašs skats. Mājas, plaši lauki, lieli govju bari ganas zājainajās pļavās. Vai tā jau būtu Somija? Ne, lauku vidū augsts novērošanas tornis — tāds mēdz būt tikai kolhozos. Tā tad jāvairas no šīm cilvēku mītnēm tālāk.

Metu lielu likumu, kilometrus desmit, piecdesmit, atkal pa mežiem, pa purviem. Pēkšņi pamanu mežā būdiņu. Ilgi to vēroju. Liekas, tukša. Tā ir uz ātru roku uzcelta mājele, kur ziemu mitinājušies meža strādnieki. Apskatos, vai nav palicis kas ēdams.

Zem guļamās lāvas saburzīts papīrs — kafejas tūtiņa. Somisks uzraksts! Somija! Bet, varbūt, arī nē, somu kafeju varēja dabūt arī krievi.

Būdas ārpusē atrodu cūkādas gabalus. Tas ir ko vērts. Ātri uzkuru uguni, salieku bļodiņā ādas gabalus, piemetu sāli un vāru. Kas par gardu zupu iznāk!

Nu eju jau drošāk pa celiņiem. Drīz sasniedzu kādas klusas dzirnavas. Tās klusas un tukšas. Būtu jel sauja graudu bijusi! Ezermalā strādā divi vīrieši, viens vecs, otrs jauns. Nemaz neizskatas pēc krieviem. Drīzāk somi vai kareļi. Drošinu sevi un eju klāt. Tie izbrīnā raugās uz mani — noskrandušu, netīru, bārdu apaugušu.

„Suomi?“ prasu.

„Ja, ja,“ saka vecais.

„Kur — Ļeņingrāda?“

Vecais soms rāda uz austrumiem.

„Helsinki?“

Rāda uz otru pusi. Taču laikam šeit būs Somija.

Plātu muti un stāstu, ka 25 dienas neesmu ēdis.

Nesaprot. „Leibe“, saku. Vecais priecīgi krata galvu. Sapratis, ka prasu maizi, un aicina līdz.

Pa ceļam mani tomēr sāk mākt šaubas: varbūt, ka tie ir Krievijas kareļi. Tad esmu pazudis. Noprasu vēl reiz: „Suomi?“

„Ja, ja, suomi“, apstiprina arī jaunais.

Tuvojamies glītai zemnieku mājai. Vecais vedina mani iekšā. Pirmais, ko ieraugu — plāceņi, kas savērti auklā un pakārti pie griestiem. Soms, pamanijis manu kāro skatu, noņem vienu plāceni un uzliek uz galda. Papriekšu tomēr atnes bļodu ar ūdēni un dod nomazgāties. Paskatos spogulī — pats sevi pazīt nevaru: seja saskrambāta, zilgani dzeltēna, bārdaina. Bet nav laika sevi apbrīnot, jo galdā plācenis un sviests.

Pieklūpu pie maizes, ēdu to ar tādu baudu, kā vēl nekad savā mūžā nebiju maizi ēdis. Kad viens plācenis āpēsts, soms liek galdā otru, mārciņas divas smagu. Arī to apēdu ar baudu un izstrebju veselu bļodu rūgušpiena. Sāk žņaupt pakrūti. Tomēr būtu ēdis vēl, ja nebūtu kauns.

Soms salauž plāceni un iebāž man kabatā. Stāsta, ka man jaejot „vis kilometri“ (5 kilometri). Pateicos kā prazdams un dodos tālāk.

Pēc stundas gājiena atrodu citas mājas. Eju jau droši iekšā un stāstu, cik atļauj manas somu valodas zinašanas:

„Komunisti — perkele, satani . . . Latvija pois..
Leibe . . .“

Mani atkal ēdina. Dod arī zivis, bet es uz tām
vairs nevaru ne skatīties. Pieēdu pilnu vēderu. Tas
uzpūšas kā bungas, spiež, bet ēst gribas vēl arvien.

Man parāda ceļu uz nākošo ciemu un es dodos
tālāk. Pa ceļam satieku divus studentus. Tie runā
vāciski un tie ir pirmie, kas man noteikti apgalvo, ka
esmu Somijā. Kā smags akmenis noveļas man no
krūtīm. Es esmu glābts!

Izstāstu viņiem savus šaušalīgos piedzīvojumus.
Tie negrib ticēt, ka esmu izkūlies cauri no Kemes līdz
Somijai pa necaurejamiem mūža mežiem. Gandrīz
200 kilometru? Bet mans novārgušais izskats, saplēstās
drēbes, sadriskātie zābaki ir labākie liecinieki.

Studenti mani nofotografē un lūdz atļauju manus
piedzīvojumus publicēt presē. Viens no viņiem esot
arī žurnālists. Viņi man iedod tikdaudz naudas, ka es
varu nokļūt līdz Somijas pilsētiņai Kajanaī. Tur no-
dzenu savu lielo bārdu, salāpu drēbes, tā ka sāku iz-
skaīties daudz maz pēc cilvēka.

Manas raibo piedzīvojumu gaitas beigušās. Kā
murgu sapnis tās mocījušas mani veselus vienpadsmit
mēnešus. Bet pa so laiku esmu pieredzējis tik daudz,
cik reti kad izdodas sapni redzēt. Es esmu bijis valstī,
ko savā ideālismā uzskatīju par istu nākotnes valsti.
Bet tur es esmu redzējis tikai vislaunāko

Veselas paaudzes tur iznīcina sociālās nākotnes
vārdā. Iznīcina bez žēlastības, ar neatlaidību un ciet-
sirdību, kādu spēj parādīt tikai komunisti.

Būtu nepareizi, ja es teiktu, ka šajā valstī viss
jūk un brūk. Ir cilvēki, kas tur strādā ar entuziasmu,
ar fanatismu. Ir cilvēki, kam tur klājas arī labi. Tādu

tomēr ir maz, lielākā daļa apmierinas ar cerībām, ka reiz ies labāk.

Liktenis bija lēmis, lai es šajā nākotnes valstī iekļūtu starp tiem, kas nolemti „pārdzemdēšanai“, pareizāk sakot — iznīcībai, lai es izbaudu uz savas ādas visbriesmīgākās mocības: spīdzināšanas, nāves bailes, badu.

Citi, atgriežoties no šīs zemes, stāsta, ka redzējuši jaukas lietas. Es redzēju tikai šausmas un arī tās stāstu.

Pēc pāris nedēļām, pieredzējis arī Somijā raibas lietas, es atkūlos Latvijā šī gada 6. jūlijā. Arī par to būtu daudz ko stāstīt, bet tad jāpieskaras Somijas komunistu pagrīdes darbībai. To atlieku uz citu reizi.

*

Vārgšana GPU cietumos mani pilnīgi izdziedēja no aizraušanās ar komunisma idejām. Latvijā tomēr vēl mīt daudzi cilvēki, kas šīm idejām tic. Ja tie dabūtu iepazīties ar Pad. Krievijas apstākļiem, tad arī viņiem šī ticība zustu,

Tagad es skatos gluži citādām acīm uz komunistu pagrīdes darbību, ko esmu ilgus gadus savā jaunības fanatismā piekopus. Tā ir bijusi pilna briesmu, nejausību, intrīgu, naida, provokācijas.

God. lasītāji, šo grāmatu esmu bijis spiests izdot saīsinātā veidā līdzekļu trūkuma dēļ.

Nākamā nodaļā aprakstīšu visos sīkumos komunistu pagrīdes darbību Latvijā.

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

[250]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306124727

apv

29 DEC 1938